

DAP BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK YATIRIM HAVZALARI MASTER PLANI RAPORU

GENİŞ ÖZET

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	3
ARAŞTIRMANIN BİLİMSEL YÖNTEMİ	5
DAP BÖLGESİNDE YER ALAN KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARININ ÖZELLİKLERİ VE HAVZALARA YÖNELİK ÖNERİLER	7
DAP BÖLGESİNDE YER ALAN BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARININ ÖZELLİKLERİ VE HAVZALARA YÖNELİK ÖNERİLER	22
DAP BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARI ORTAK EYLEM PLANI	30
ÖNERİLEN ÖZET PROJE PAKETLERİ	41

YÖNETİCİ ÖZETİ

Tarım sektörünün faaliyetleri sadece gıda ya da tarımsal ürün elde etmekle kalmamakta, çok farklı açılardan toplumu etkilemektedir. Tarımın etkileri ve katkıları genel olarak şu iki başlık altında toplanabilmektedir: **ekonomik kalkınma** ve **gıda güvenliği**. Özellikle tarım sektörünün temel hedeflerinden biri gıda güvenliğini sağlamaktır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ise insan beslenmesinde en değerli ürün grubunu hayvansal kökenli ürünler (*et, süt, yumurta, bal ve bunların tali ürünleri*) oluşturmaktadır. Bu ürünlerden elde edilen hayvansal **proteinlerin** yerini başka bir madde dolduramamaktadır. Dünya Gıda ve Tarım Teşkilatı- FAO (2016)'ya göre; sağlıklı bir insanın vücut ağırlığının her kilogramı için günde 1 gr protein tüketmesi ve bunun da %42'sinin hayvansal kökenli olması gerekmektedir. Dünya nüfusu son 40 sene içinde 3.2 milyar artmış ve takip eden 40 sene içerisinde de 2.3 milyar daha artması beklenmektedir. 2050 yılına kadar sadece dünya nüfusunun doyurulabilmesi için tarımsal üretimin %70 oranında artması gerekmektedir.

Ekonomik kalkınma açısından değerlendirildiğinde ise; tarımda (*hayvancılık üretimi*) üretkenliğin artırılması ile sektörün temel hedefleri arasında yer alan çiftçi gelirinin artması, yoksulluğun azaltılması ve kırsal kalkınmanın sağlanması ulaşılabilir hedefler olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile, Türkiye'de tarım sektöründe ve gıda zincirinde yer alan hem küçük çiftçilerin hem de kurumsallaşmış şirketlerin gelirlerinin artması, ülke içindeki sosyal refahın da önemli ölçüde artması anlamına gelecektir.

Tarım sektörü yapısı itibarıyla çok boyutlu bir planlamayı gerektirmekte ve bu bağlamda yapısal dönüşüm sürecinde toplum içi dinamiklerin de dikkatli bir şekilde takip edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dönüşümün gerçekleşmesi Türkiye'nin kendi yapısına uygun bir model oluşturması ve siyasal kaygılardan ziyade, değişen dünya düzeni ve özellikle teknolojik gelişmelerle uyumlu bir program geliştirmesi ile mümkün olacaktır. Bu çalışmalar perspektifinde, *ayrıca*, tarımsal verimliliğin artırılması ve yoksulluğun kırsal kalkınma ile azaltılması hedeflerine ulaşılması için çok çeşitli, detaylı ve kapsamlı analiz ve stratejik planlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Türkiye genelinde olduğu gibi, işletmeler küçük aile işletmeleri şeklinde olup toplam işletme sayısı 508.160'dır. Geçimlik işletmeler olarak nitelendirilebilecek bu aile işletmeleri daha çok kendi tüketimleri için üreten, 1-5 büyükbaş hayvanın yer aldığı ekstansif şartlarda faaliyet gösteren hayvan yetiştirici işletmelerdir. DAP kapsamındaki illerde sığır sayısı 2015 yılında 2.870.393 adettir (TÜİK, 2015).

Öte yandan Bölge'deki mevcut arazilerin %53'ü çayır-meralardan oluşmaktadır. Meralar son çıkarılan Mera Kanunu uygulamasına kadar bakımsız kalmış olup, ağır otlatma ve tekniğine uygun bir mera yönetimi uygulanmaması nedenleriyle önemli bir kısmı tahrip olmuş, verimsizleşmiş ve erozyona açık hale gelmişlerdir. Yem bitkisinin yeterli olarak ekilmemesinin nedeni, Bölge'de verimliliği düşük olan hububat gibi bir bitkinin yem bitkilerine alternatif oluşturması ve kaba yemin hayvansal üretime dönüştüğü hayvancılık faaliyetlerinin yeterince gelişmemiş olmasıdır.

Ekonomik kalkınmaya yönelik önemli planlama çalışmalarına bağlı olarak daha etkin, sürdürülebilir ve daha uzun vadeli planlamalar yapılabilir hale gelmektedir. Bu bağlamda sektörlerin rekabetçilik gücünü artıracak stratejik planlar ve eylem planları hazırlanmaya başlanmıştır.

Bu çalışmanın genel amacı; DAP Bölgesi'nin rekabet gücüne ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkı veren; rekabetçilik temelli olan, etkin ve verimli, hızlı, çevreye duyarlı, kesintisiz, dengeli, akıllı, tedarik ve değer zinciri yönetimine dayalı, çağdaş hizmetlerin sunulduğu, sürdürülebilir bir kalkınma sistemi oluşturmak üzere uygulamaya konulacak havza bazlı proje, yatırım, faaliyet ve düzenlemelerin önceliği ve detaylarını gösterecek, esnek ve dinamik Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Master Planı ortaya çıkarmaktır. Bu bağlamda, Bölge'nin sosyo-ekonomik kalkınmasında en önemli rolü üstlenecek faaliyet kolu olarak öngörülen hayvancılık sektörünün geliştirilmesi ve uluslararası rekabetçilik gücünün artırılarak sürdürülebilir hale getirilmesi, bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Master planı öncesi çeşitli analizler gerçekleştirilmiş olup, öncelikle Bölgenin ekonomik potansiyelini tespit etmeye yönelik Alansal Varlık Araştırması (AVA), Uluslararası Rekabetçilik Analizi (URA), Sektörel Değer Zinciri Analizi (DEZA), Coğrafi Bilgi Sistemleri Analizi (CBS) ve Eğitim İhtiyaç Analizi çalışmaları yapılmıştır. Analizler çerçevesinde ikincil veri toplama teknikleri ile elde edilen verilerin yanı sıra, birincil veri toplama tekniklerine de müracaat edilmiş olup, tüm bölgeye yönelik anket, yarı yapılmış mülakatlar, odak grup toplantıları ve saha ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve veriler elde edilmiştir.

Aynı zamanda tüm bölgenin büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetlerine uygun mikro havza sınırları da tespit edilmiştir. Tüm havza verileri CBS ortamında analiz edilerek değerlendirilmiştir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre 26 hayvancılık havzası tespit edilmiş olup, bu havzalara yönelik DAP Bölgesi Havza Bazlı Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Sektörü Master Planı ve bu plana bağlı gelişim stratejileri ortaya çıkarılmıştır.

Ayrıca bölgeye yönelik rekabetçilik temelli stratejiler ve uygulama projeleri de geliştirilmiştir. Plan, hem genel olarak bölgenin tamamı, hem de büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa yönelik yatay ve dikey düzlemde mikro havzalar düzeyinde hazırlanmıştır.

Bölge ekonomisi açısından en etkin performansı sağlayacak senaryoları ortaya koyan olan bu Planda yer alan tüm stratejilerin ve buna bağlı olarak ortaya çıkarılmış proje paketlerinin uygulama yönetimi yaklaşımı da geliştirilmiştir. Bu şekilde tespit edilen en uygun havzalara yönelik olarak Bölge'nin en önemli iki ekonomik kaynağı olan beşeri sermaye ve tabii kaynakların en etkin, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması hedeflenmiştir. Sektörel değer zincirinin tamamını göz önüne alarak tasarlanan plan çerçevesinde öngörülen stratejiler çerçevesinde incelenen sektörlerin verimliliğinin yükselerek rekabetçilik gücünün artması beklenmektedir.

ARAŞTIRMANIN BİLİMSEL YÖNTEMİ

DAP Bölgesi'nin sahip olduğu büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık potansiyelinin daha etkin, etkili ve verimli bir şekilde kullanımı sağlanarak tarım sektöründe yer alan kesimin gelir düzeyini artırmak ve Bölge ekonomisini iyileştirmek için 14 il düzeyinde ve **büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık** genelinde DAP Bölgesi Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvancılık Yatırım Havzaları Master Planı'nı yapmak bu çalışmanın **temel amacını** oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama araçları olarak ikincil ve birincil veri toplama araçlarına müracaat edilmiştir. İkincil veri toplama tekniklerine bağlı olarak konu ile ilgili uluslararası karşılaştırmalar yapılabilmesine olanak sağlayacak geniş literatür taraması; birincil veri toplama tekniğine bağlı olarak ise yarı yapılandırılmış anket, odak grup toplantıları, saha ziyaretleri ve derinlemesine mülakat yöntemlerine müracaat edilmiştir. Elde edilen veriler, kıyaslama, betimsel analiz ve istatistik programları ile analiz edilmiştir. Araştırmada, Alansal Varlık Araştırması, Uluslararası Rekabetçilik Analizi, GZFT Analizi, Değer Zinciri, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) gibi modeller ve bunlara bağlı analizlere müracaat edilmiştir. **CBS analizi ile bölge genelinde; büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık havzaları ortaya çıkarılmıştır.** Bu bağlamda; 12 farklı büyükbaş, 14 farklı küçükbaş hayvancılık havzası belirlenmiştir.

Tablo 1: Doğu Anadolu Büyükbaş Hayvancılık Havzaları Ve Havzalara Ait İlçeler

Havza Adı	Coğrafi Alanlar
BB1	Kars ili Akyaka, Arpaçay, Merkez, Selim, Susuz ilçeleri; Ardahan ili Damal, Göle, Hanak, Posof, Çıldır ilçeleri
BB2	Ağrı ili Doğubayazıt, Taşlıçay ilçeleri; Kars ili Dığor, Kağızman ilçeleri; Iğdır ili Aralık, Karakoyunlu, Merkez, Tuzluca ilçeleri
BB3	Ağrı ili Diyadin ilçesi; Bitlis ili Adilcevaz, Ahlat, Hizan, Merkez ilçeleri; Van ili Bahçesaray, Gürpınar, Saray, Çaldıran, Çatak, Özalp ilçeleri
BB4	Hakkari ili Merkez, Yüksekova, Çukurca, Şemdinli ilçeleri; Van ili Başkale ilçesi
BB5	Van ili Edremit, Erciş, Muradiye, İpekyol, Tuşba ilçeleri
BB6	Ağrı ili Patnos ilçesi; Bitlis ili Güroymak, Mutki ilçeleri; Erzurum ili Hınıs, Karaçoban ilçeleri; Muş ili Bulanık, Hasköy, Korkut, Malazgirt, Merkez ilçeleri
BB7	Ağrı ili Eleşkirt, Hamur, Merkez, Tutak ilçeleri; Erzurum ili Horasan, Köprüköy, Narman, Pasinler, Yakutiye, Palandöken, Aziziye ilçeleri; Kars ili Sarıkamış ilçesi
BB8	Erzurum ili Oltu, Olur, Pazaryolu, Tortum, Uzundere, İspir, Şenkaya
BB9	Bingöl ili Adaklı, Karlıova, Solhan ilçeleri; Erzincan ili Otlukbeli, Tercan, Çayırılı ilçeleri; Erzurum ili Aşkale, Karayazı, Tekman, Çat ilçeleri; Muş ili Varto ilçesi
BB10	Bingöl ili Kiğı, Yayladere, Yedisu ilçeleri; Erzincan ili Kemah, Kemaliye, Refahiye, Üzümlü, İliç ilçeleri; Malatya ili Doğanşehir ilçesi; Tunceli ili Hozat, Mazgirt, Merkez, Nazımiye, Ovacık, Pertek, Pülümür, Çemişgezek ilçeleri
BB11	Bingöl ili Genç, Merkez ilçeleri; Elazığ ili Arıcak, Karakoçan, Kovancılar, Merkez ilçeleri; Erzincan ili Merkez ilçesi; Malatya ili Akçadağ, Yazıhan, Yeşilyurt, Battalgazi ilçeleri
BB12	Elazığ ili Alacakaya, Ağın, Baskil, Keban, Maden, Palu, Sivrice ilçeleri; Malatya ili Arapgir, Arguvan, Darende, Doğanlı, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Pütürge ilçeleri

Tablo 2: Doğu Anadolu Kkbaş Hayvancılık Havzaları Ve Havzalara Ait İlçeler

Havza Adı	Coğrafi Alanlar
KB1	Erzurum ili Olur ve şenkaya ilçeleri; Kars ili Akyaka, Arpaçay, Diğor, Merkez, Selim, Susuz ilçeleri; Ardahan ili Damal, Gle, Hanak, Ardahan, Posof, ıldır ilçeleri.
KB2	Erzincan ili Otlukbeli, Çayırılı ilçeleri; Erzurum ili Aşkale, Aziziye, Horasan, Narman, Oltu, Palandöken, Pasinler, Pazaryolu, Tortum, Uzundere, Yakutiye, İspir ilçeleri; Kars ili Sarıkamış ilçesi
KB3	Ağrı ili Diyadin, Doğubayazıt, Taşlıay ilçeleri; Kars ili Kağızman ilçesi; İğdir ili Aralık, Karakoyunlu, Merkez, Tuzluca İlçeleri
KB4	Ağrı ili Erciş, Patnos ilçeleri; Van ili aldıran, Muradiye, zalp, Saray, İpekyol, Bahçesaray, Grpınar, atak ilçeleri
KB5	Hakkari ili Merkez, Yksekova, ukurca, şemdinli ilçeleri; Van ili Başkale ilçesi
KB6	Bitlis ili Adilcevaz, Tatvan ilçeleri; Van ili Tuşba, Gevaş ilçeleri
KB7	Bingl ili Karlıova, Solhan ilçeleri; Bitlis ili Ahlat, Groymak, Hizan, Merkez, Mutki ilçeleri; Erzurum ili Karaçoban ilçesi; Muş ili Bulanık, Hasky, Korkut, Merkez, Varto ilçeleri
KB8	Ağrı ili Eleşkirt, Hamur, Merkez, Tutak ilçeleri; Erzurum ili Hınıs, Karayazı, Kprky, Tekman, at ilçeleri; Muş ili Malazgirt ilçesi
KB9	Bingl ili Adaklı, Merkez, Yedisu ilçeleri; Elazığ ili Karakoçan ilçesi; Erzincan ili Tercan, zml ilçeleri
KB10	Bingl ili Kiğı, Yayladere ilçeleri; Erzincan ili Kemah, Kemaliye, Refahiye ilçeleri; Tunceli ili Mazgirt, Merkez, Nazımiye, Ovacık, Plmr ilçeleri
KB11	Elazığ ili Kovancılar, Merkez ilçeleri; Erzincan ili Merkez ilçesi; Tunceli ili Pertek, emişgezek ilçeleri
KB12	Bingöl ili Genç ilçesi; Elazığ ili Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu ilçeleri
KB13	Elazığ ili Baskil, Keban ilçeleri; Malatya ili Akçadağ, Darende, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Ptrge, Yazıhan, Battalgazi ilçeleri
KB14	Elazığ ili Ağın, Sivrice ilçeleri; Erzincan ili İli ilçesi; Malatya ili Arapgir, Arguvan, Doğanşehir, Yeşilyurt ilçeleri; Tunceli ili Hozat ilçesi

DAP BÖLGESİNDE YER ALAN KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARININ ÖZELLİKLERİ VE HAVZALARA YÖNELİK ÖNERİLER

Bu bölümde DAP Bölgesinde yer alan küçükbaş hayvancılığa yönelik havzaların özellikleri ve havzalara yönelik öneriler sunulmuştur.

• KB1 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler

Havzaya yönelik olarak öncelikle silajlık mısır üretiminin artırılması için teşvik çalışmaları yapılmalıdır. Nitekim havza topraklarının yaklaşık %23'ü tarım amaçlı kullanılmaktadır. Bu bağlamda havzanın uygun kısımlarında sulama projeleri ile yem bitkisi ekilişi yapılabilecek sulama alanları artırılmalıdır. Çünkü, havza dane yem üretimi bakımından oldukça yetersizdir ve kaliteli kaba ve dane yem açığını kapatmak için çalışmalar yapılması kapsamında sulama alanları oluşturulmalıdır. Üretim girdilerinin toplu alımı sağlanarak maliyet avantajı elde edilmelidir. Bu bağlamda başta yem olmak üzere üretim girdilerinin **kooperatif gibi örgütlenmeler** aracılığıyla toplu alımı sağlanarak maliyet avantajı elde edilmesi sağlanmalıdır.

Havzanın büyük bir kısmı küçükbaş hayvancılığa orta derecede uygundur. Ancak olumsuz iklim koşulları bitkisel üretimi, önemli derecede kısıtladığından bölgeye uygun bitki çeşitlerinin adaptasyonu önem taşımaktadır. Bu bağlamda, havzada KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılmalıdır. Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Selim, Digor ve Akyaka ilçelerinin olduğu sahadır. Bu sahalar, özellikle Selim ilçesi potansiyelinin kat kat altında bir küçükbaş hayvan sayısına sahiptir. Bu bağlamda, özellikle bu alanlarda küçükbaş hayvan sayısını artıracak projeler geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

Meraların su sorununu çözecek projeler geliştirilmeli; bu bağlamda mera alanına yeterli düzeyde su kaynağı oluşturulup gerekli sıvatlar yapılmalı, aynı zamanda, kurak-susuz meralara sondaj vurulup suluk konularak, uygun meralarda su göletleri oluşturulmalıdır. Gerek iklim şartları gerekse fazla otlatma nedeniyle meraların ot kalitesinde önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda, meralara gerekli yerlerde gübreleme, yabancı ot kontrolü gibi ıslah ve amenajman çalışmaları yürütülmelidir.

Havzada ulaşım altyapısını dezavantajlı durumdan kurtaracak projeler ile birlikte, yeni yollar yapımı ve mevcut yolların bakım faaliyetleri desteklenmelidir. Özellikle komşu ülkelerle sağlanacak demiryolu ve karayolu bağlantıları ulaşım olanaklarını iyileştirilmelidir.

İmkanları iyileştirilmiş ve modernize edilmiş kesimhanelerin kurulması desteklenmelidir. Ayrıca küçük kapasiteli kesimhane yapım işleri desteklenmelidir. Hayvansal ürünler bölgede değerlendirilerek katma değeri artıracak, peynir, kaşar gibi marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili Ar-Ge ve markalaşma çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Kars ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır.

- **KB2 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

KB2 havzasına yönelik olarak aşağıda yer alan öneriler ortaya çıkarılmış ve öngörülmüştür. Öncelikle havzada yem bitkileri üretiminin artırılması için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak yem bitkileri üretimi teşvik edilmelidir. Diğer yandan Pasinler ilçesi ile Yakutiye ilçesi arasında yer alan Pasinler ovası bölgenin en verimli tarım arazilerinin olduğu sahadır. Bu sahalarda hayvan yemi üretilmesinin teşvik edilmesi yönünde adımlar atılmalıdır. Kaba yem üretimi desteklenmelidir. Havza, dane yem üretimi bakımından diğer alt havzalara göre daha iyi bir durumdadır. Bu anlamda, havzada kesif yem üretimi desteklenmelidir. Havzada mısır silajı ve buğdaygiller silajlarının yapımı desteklenmelidir. Bu bağlamda Erzincan ili Otlukbeli, Çayırılı ilçeleri; Erzurum ili Pasinler, Narman, Oltu ve Horasan'da mısır silajı Aşkale, Aziziye, Palandöken, Yakutiye ve Kars ili Sarıkamış ilçesinde ise buğdaygiller silajı yapılabilir durumda olduğundan bu silajların yapımı desteklenmelidir.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Horasan, Pasinler, Yakutiye, Aziziye, kısmen Narman ve Tortum ilçesinin de içerisinde olduğu bölgedir. Özellikle bu sahalarda küçükbaş hayvan varlığını artırıcı ve nitelik olarak iyileştirici projeler desteklenmelidir. Bu sahalarda özellikle Pasinler ve Yakutiye ilçesi potansiyelinin çok altında bir küçükbaş hayvan sayısına sahiptir.

Meralarda su kaynağı oluşturulup gerekli sıvatlar yapılmalı, kurak-susuz meralara sondaj vurulup suluk konulmalı, uygun meralarda su göletleri oluşturulmalıdır. Meralarda ıslah ve amenajman işlemi gerçekleştirilmelidir. Havzanın daha iyi ulaşım imkanlarına kavuşması için yol yapım ve bakım çalışmaları desteklenmelidir.

Erzurum'un Uzundereve Pazaryolu ilçeleri ulaşım açısından da ana yol güzergâhlarına en uzak mesafede yer almaktadır. Bu durum özellikle pazar durumunda yer alan Yakutiye, Pasinler ve Horasan ilçelerine göre nispeten uzaktır. Bu sahalarda aynı zamanda bölgenin iki önemli kenti olan Van ve Erzurum yol güzergâhlarında bulunmaları nedeniyle de bu iki kentteki süt ve süt ürünleri sanayine de uzak olmaları sebebiyle değer zinciri oluşturulabilmesi noktasında yine benzer bir dezavantajı yaşamaktadırlar. Bu bağlamda, bu sahalarda süt toplama ve satış tesislerinin kurulması desteklenmelidir. Özellikle havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir. Örneğin, mandıra/ların kurulması sağlanabilir.

KB2 Havzasında et işleme tesisi bulunmasına rağmen yeterli sayıda kesim yapılamadığı belirtilmektedir. Bu sorunun çözümü için finansman sorunu olmayan büyük ölçekli, imkanları iyi ve modernize olan kesimhanelerin kurulumu desteklenmelidir. Ayrıca küçük kapasiteli kesimhane yapım işleri desteklenmelidir. Havzada eti işleyecek büyük kapasiteli entegre tesislerin kurulumu desteklenmelidir. Bu bölgeye kurulacak kombina ve et ürünleri işleyebilecek tesisler bu potansiyeli değerlendirebilir. Havzada koç üretim ve dağıtım merkezleri kurulmalıdır. Ayrıca eğitim ve uygulama merkezleri açılmalıdır. Bu bağlamda gerekli bakım ve beslemeyle elde edilecek sonuçları gösterebilecek, belirli bölgelere eğitim ve uygulama merkezleri faaliyete geçirilmelidir.

Hayvan yetiştiricilerinin kredi alımını ve devlet desteklerinden yararlanmalarını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle bu işle uğraşan koyun yetiştiricilerinin bu desteklerden faydalanmasının yolu açılarak finansman sıkıntısı giderilmelidir.

Marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili Ar-Ge ve markalaşma çalışmaları yapılacaktır. Bu bağlamda hayvansal ürünler bölgede değerlendirilerek katma değeri artırılacak, koyun sütünden peynir (*tulum peyniri, civil peynir, kaşar*) koyun etinden kavurma, sucuk, sosis gibi marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Bu havzaya özgü cağ kebab için döner hazırlanarak dondurulup depolanıp satışa sunulabilir. Türkiye'de çiğköfte örneğinde olduğu gibi zincir cağ kebabı evleri açılarak hazır dondurulmuş cağ kebabı dönerleri buralara gönderilebilir.

Havzada küçükbaş hayvan eti ve et ürünleri fiyatlandırma çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda, örneğin, yeni faaliyete geçecek olan et ve süt kurumuna ait kombinanın kuzu alım fiyatlarını gözden geçirerek mevcut piyasa şartlarında en uygun fiyatlandırma yaparak bölgede yetiştirilen kuzuların kesim işlemini yapması gerekmektedir. Düşük ağırlıktaki karkasa yüksek fiyat yerine yüksek ağırlıktaki karkasa yüksek fiyat verilmeli, kuzu ve toklu eti tanımı ağırlık yerine yaşa bakılarak yenilenmelidir. Markalaşma çalışmaları desteklenmelidir. Nitekim üretilen et ve süt ürünlerinin daha yüksek fiyattan ve daha büyük pazar paylarıyla satılabilmesi için ürünlerde markalaşmaya gidilmesi önemlidir. Markalaşma, ürünlerin katma değerini artıran en önemli halkadır. Bu bağlamda, alıcı ve satıcıları buluşturacak internet sitesi oluşturularak mevcut potansiyelin güncel olarak alıcılara duyurulması sağlanmalıdır.

Bölgede kaba ve kesif yem borsası kurulmalıdır. Nitekim bölgede kaba ve kesif yem borsası bulunmamaktadır. Yem satıcı ve alıcısını buluşturacak bu borsanın kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda yine mevcut hayvan pazarlarının şartları iyileştirilmelidir. DAP bölgesi hayvancılık sektörü ile ilgili yapılan alan araştırmasında, üreticilerin büyük bir kısmı mevcut hayvan pazarlarının şartlarının yetersizliğinden yakınmışlardır. Üretici ile satıcının bir araya geldiği alanlar olarak hayvan pazarları önem arz etmektedir. Bu anlamda, modern hayvan pazarları tesis edilmelidir.

Organik ve değerli bir hammadde olan yapağının değerlendirilmesi ve mamul madde haline dönüştürülmesi amacıyla Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır. Döşemelik kumaş, ısı yalıtımı veya farklı alanlarda kullanılacak şekilde yapağıyı değerlendirecek büyük kapasiteli bir fabrika kurulmalıdır. Sadece bu bölge değil tüm Doğu Anadolu bölgesinde üretilen fakat değerlendirilemeyen yapağının böylece üretici için ek gelir olacağı öngörülmektedir.

Kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanmaları sağlanmalıdır. Havzada KBH'nın sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Mevcut barınakların eksiklikleri giderilerek, rehabilite edilerek modern bir yapıya dönüştürülmelidir. Hayvan başına süt ve kesilen hayvan başına karkas et miktarlarının bölge genelinde Türkiye ortalamalarına ulaşması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Bu konuda ırk ıslahı, damızlık temini, Ar-Ge çalışmaları yapma gibi faaliyetler gerçekleştirilmelidir.

- **KB3 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzada kaba ve kesif yemlerin üretimi desteklenmelidir. Havza şartlarıyla uyumlu olduğundan ve silajın zengin bir hayvan yemi özelliği taşıdığından havzada mısır üretimi ve mısır silajı yapımı desteklenmelidir. Üretici birlikleri aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak maliyetler düşürülmelidir. Bu noktada, yemlerin bir kısmı havza dışından temin edilecektir. Bu yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılmalıdır.

Havzada KBH'nın sayısı, et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Havzaya uygun küçükbaş hayvan ırkları tanımlanarak bu ırkların yetiştirilmesi teşvik edilmelidir. Iğdır ili merkez ilçede ve Ağrı Doğubayazıt da devlet eliyle acilen birer tane damızlık üretim merkezi kurulmalıdır. Bunun yanı sıra damızlık üretimi için özel sektöre de destek sağlanmalıdır.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Iğdır merkez ilçe, Karakoyunlu, Doğubayazıt, Aralık, Taşlıçay ve kısmen de Kağızman ilçesinin de içerisinde olduğu bölgedir. Bu anlamda, bu sahaların potansiyeline uygun kullanımının yapılması için küçükbaş hayvan sayısını artırıcı projeler desteklenmelidir. Öte yandan küçükbaş hayvan varlığının en önemli bir bölümünü içerisine alan havzanın kuzey bölgeleri ulaşım imkânları bakımından oldukça zayıftır. Havzanın ulaşım altyapısı iyileştirilmelidir.

Modernize kesimhanelerin kurulumu başlatılmalı, bu bağlamda finansman sorunu olmayan büyük ölçekli, imkanları iyi ve modernize olan kesimhanelerin kurulumu desteklenmelidir. Ayrıca küçük kapasiteli kesimhane yapım işleri desteklenmelidir.

Havzada üretimi söz konusu olan keçi sütünden peynir ve dondurma gibi ürünlerin üretileceği projelere ağırlık verilmelidir. Havzada yüksek miktarda üretilecek süt ürünleri süttozu haline getirilerek nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelere gönderilmelidir. Ayrıca dondurma üretimi ve farklı türden dondurmaların üretilebilmesi için Ar-Ge çalışmaları desteklenmelidir. Peynir ve dondurma üretimine yönelik markalaşma çalışmaları başlatılmalıdır.

Küçükbaş hayvan etinden kavurma üretilmesine yönelik çalışmalar başlatılmalı, bu bağlamda et ve süt verimi yüksek küçükbaş hayvan türlerinin yetiştirilmesi desteklenmelidir. Ayrıca yetiştiricilere devlet eli ile sürülerindeki mevcut ırkların ıslah edilmesi kapsamında verimli damızlıklar temin edilmelidir.

Canlı hayvan pazarlarının modernizasyonu projeleri desteklenmelidir. Mevcut hayvan pazarlarının şartları iyileştirilmelidir.

Hayvan başına süt ve kesilen hayvan başına karkas et miktarlarının bölge genelinde Türkiye ortalamalarına ulaşması yönünde çalışmalar yapılmalı; bu konuda ırk ıslahı, damızlık temini, Ar-Ge çalışmaları yapma gibi faaliyetler gerçekleştirilmelidir.

- **KB4 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Ağrı'nın Patnos ilçesi, Van'ın Merkez ilçeleri olan Tuşba, İpekyolu ile güneyde yer alan Bahçesaray'ın içerisinde bulunduğu sahadır. Bu sahalarda özellikle Patnos, Tuşba, Gürpınar ve Erciş ilçeleri potansiyelinin çok altında küçükbaş hayvan sayısına sahiptir. Bu anlamda, başta bu ilçeler olmak üzere KB4 havzasında küçükbaş hayvan sayısını artırıcı projeler geliştirilmelidir.

Muradiye'nin batısında, Çaldıran'ın kuzeyinde ve Erciş'in güneyinde, İpekyolu'nun güneybatısı ile Gürpınar'ın batısında kalan sahaların da verimli tarım arazilerinin olduğu I., II.ve III. sınıf araziler olduğu görülmektedir. Bu anlamda, bu alanlarda hayvan yemi üretimi teşvik edilmelidir. Kaba yem sorununun çözülmesi ile koyunculukta verim artışı gerçekleşerek karlılık artacaktır. Kaba yem ekiminin teşvik edilmesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Kaba yem üretimi desteklenmelidir.

Hayvancılıkta verimlilik artışını sağlamak açısından yeterli beslenme önem arz ettiğinden, havzada kesif yem üretimi desteklenmelidir. Bu amaçla sulamaya uygun olan alanlar sulamaya açılmalıdır. Yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılmalıdır.

KB4 hayvancılık havzasının çok büyük bir kısmı (%71) çayır ve meralar ile kaplıdır. Mera alanları bölgenin hemen hemen bütün bölgesinde yer almaktadır. Bu bağlamda, mera ıslah projeleri yapılmalıdır. Meraların en büyük sorunlarından birisi su sorunudur. Bu bağlamda meralarda su kaynağı oluşturulup gerekli sıvatlar yapılmalı; kurak-susuz meralara sondaj vurulup suluklar yerleştirilmeli ve uygun meralarda su göletleri oluşturulmalıdır. Aynı zamanda meralarda gerek aşırı otlatma gerekse iklim koşullarından dolayı ot kalitesi açısından sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunun çözümü için meralarda ıslah ve amenajman işlemleri başlatılmalıdır.

Havzanın daha iyi ulaşım imkanlarına kavuşması için yol yapım ve bakım çalışmaları başlatılmalıdır. Havzanın kuzey kesiminin sahip olduğu en önemli ve avantajlı özelliklerinden biri ana ulaşım arterlerinin içerisinde yer alması ve kısmen yeterli ulaşım ağına sahip olmasıdır. Buna rağmen, küçükbaş hayvan varlığının en önemli bir bölümünü içerisine alan havzanın güney bölgeleri ulaşım imkânları bakımından oldukça zayıftır. Bu anlamda, üreticilerin ulaşım ihtiyaçlarını karşılayacak yol çalışmaları başlatılmalıdır.

Üretilen et ve süt ürünlerinin daha yüksek fiyattan ve daha büyük pazar paylarıyla satılabilmesi için ürünlerde markalaşmaya gidilmesi önemlidir. Markalaşma, ürünlerin katma değerini artıran en önemli halkadır. Bu anlamda, markalaşma çalışmaları desteklenmelidir. Firmaların optimal işletme büyüklüğüne ulaşmalarını sağlayacak faaliyetler desteklenmelidir. Üreticilerin ürünlerini ortak pazarlama stratejisiyle pazarlamaları yönündeki girişimlerin desteklenmesi öngörülmektedir. Örneğin, ürünlerin sergilenmesi ve tanıtımı için mekanların yapımı desteklenmelidir.

- **KB5 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanmaları gerçekleştirilmelidir.

Havzanın tarıma uygun arazilerinde hayvan yemi üretimi teşvik edilmelidir. Bu bağlamda Yüksekova ve çevresi ile vadi tabanındaki verimli tarım arazilerinin olduğu I., II.ve III. sınıf araziler yem üretimi için potansiyel alanlardır.Tarım arazilerinin büyük bir kısmı kuru tarım alanlarından oluşmakta olup havzanın güneyinde yer alan, Çukurca'nın batısında yer alan sahalarda bulunmaktadır. Bu tarım arazilerinde hayvan yemi üretimi teşvik edilmektedir.

Et ve süt verimi açısından en iyi koyun ve keçi türünün damızlıklar ile havzada yaygınlaştırılması yapılmalıdır. Bu bağlamda, havzada keçi üretimi DAP havzaları içerisinde ortanın üstü düzeyde olduğundan et ve süt verimi açısından en iyi keçi türünün damızlıklar ile havzada yaygınlaştırılması hayata geçirilmelidir. Bu amaçla Hakkari ili merkez ve Yüksekova ilçelerinde Devlet eliyle damızlık üretim merkezleri kurulmalıdır.

Başkale'nin özellikle küçükbaş hayvan varlığı bakımından potansiyelinin çok altında havyan varlığına sahip saha olduğu görülmektedir. Özellikle bu ilçe aynı zamanda ana arterlerin olduğu yol güzergâhına da yakın olduğu sahadır. Bu anlamda, Başkale'de küçükbaş hayvan varlığını artırıcı projeler geliştirilmelidir.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Hakkari Merkez ilçesi ve Yüksekova'nın da içerisinde olduğu sahadır. Bu anlamda, bu alanlarda küçükbaş hayvan varlığını artırıcı projeler desteklenmelidir.

Meraların daha verimli kullanılabilmesi, aşırı otlatmanın önlenmesi için meraların tahsis işlemleri yeniden yapılmalıdır.

Havzanın kuzey ve orta kesiminin sahip olduğu en önemli ve avantajlı özelliklerinden biri de ana ulaşım arterlerinin içerisinde yer alması ve kısmen yeterli ulaşım ağına sahip olmasıdır. Buna karşılık güney kesimleri ulaşım imkânları bakımından oldukça zayıftır. Havzada yol sorunu kalmayacak şekilde çalışmalar yapılmalıdır.

Havzada üretimi söz konusu olan keçi sütünden peynir ve dondurma gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir. Ayrıca süt tozu üretimi teşvik edilerek nüfusun yoğun olduğu bölgelere daha düşük nakliye maliyetiyle taşınmalıdır. Keçi sütünden peynir ve dondurma üretimine yönelik markalaşma çalışmaları desteklenmeli, aynı zamanda, koyun sütünden peynir ve dondurma gibi ürünlerin üretileceği projeler desteklenmelidir.

Canlı hayvan pazarlarının modernizasyonu projeleri desteklenmelidir. Nitekim DAP bölgesi hayvancılık sektörü ile ilgili yapılan alan araştırmasında, üreticilerin büyük bir kısmı mevcut hayvan pazarlarının şartlarının yetersizliğinden yakınmışlardır. Üretici ile satıcının bir araya geldiği alanlar olarak hayvan pazarları önem arz etmektedir.

- **KB6 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzada yeterli düzeyde kaba ve kesif yem üretimi yapılmadığı için yemlerin uygun şartlarda temin edilmesi sağlanmalıdır. Nitekim hayvan yeminin tümünün havzada üretilmesi mümkün görülmemektedir. Bu noktada, yemlerin bir kısmı havza dışından temin edilmelidir. Bu yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak Kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılmalıdır.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Adilcevaz ve Van Merkez ilçesi olan Tuşba'nın da içerisinde olduğu sahadır. Nitekim havzanın küçükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 46.5-79.8 arasında değişmekte olup ortalama 57.12'dir. Buna göre havzanın yarısından fazlası küçükbaş hayvancılığa orta derecede uygundur. Uygun topografik koşullar ve çayır mera olanakları nedeniyle özellikle koyun yetiştiriciliği bakımından havza oldukça uygundur. Bu anlamda, bu sahalarda hem uygun hem de potansiyelin kullanılması noktasında DAP için önemli bir örnek alan oluşturmaktadır. Bu anlamda, bu sahalarda küçükbaş hayvan sayısını artırıcı projeler desteklenmelidir.

Meralarda ıslah çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca meralarda su kaynağı oluşturulup gerekli sıvatlar yapılmalı, kurak-susuz meralara sondaj vurulup suluk konulmalı ve uygun meralarda su göletleri oluşturulmalıdır.

Havzada yem bitkileri oldukça yetersiz olduğundan sulamaya uygun alanlar (Şekil 4.54) sulamaya açılarak yem bitkileri üretimi artırılmalıdır. Havza olumsuz iklim koşullarına sahip olduğundan bölgeye adapte olan yem bitkileri geliştirilmelidir. Havza ulaşım imkanları bakımından oldukça avantajlı durumdadır. Özellikle Tatvan, Adilcevaz ve Gevaş ilçeleri gibi yüksek hayvan sayısına sahip ilçeler ulaşım imkanları bakımından oldukça avantajlı durumdadır.

Bölgedeki süt entegre tesislerinin de sayısının artırılması gerekmektedir. Bu avantajdan yararlanmak için Süt ve et ürünlerini üretecek işletmelerin kurulması desteklenmelidir.

Hayvan yetiştiricilerinin kredi alımını ve devlet desteklerinden yararlanmalarını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle bu işle uğraşan koyun yetiştiricilerinin bu desteklerden faydalanmasının yolu açılarak finansman sıkıntısı giderilmelidir. Firmaların optimal işletme büyüklüğüne ulaşmalarını sağlayacak faaliyetleri desteklenmelidir. Örneğin, süt üretiminde optimal büyüklük minimum 10 süt hayvanı ve et üretiminde optimal büyüklük minimum 20 hayvan gibi.

DAP bölgesinde yapılan alan araştırması hayvan barınaklarının büyük bir kısmının havalandırma, yemleme, sulama, hijyen, altlık idaresi ve diğer bir çok açıdan yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Hayvan yetiştirilmesinde barınak kalitesi üretim kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda, mevcut hayvan barınaklarının iyileştirilmesi yapılmalıdır.

Son olarak katma değeri yüksek hayvansal ürünlerin üretimi için Ar-Ge çalışmaları desteklenmelidir.

- **KB7 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak yem bitkileri üretimi teşvik edilmelidir. Bu amaçla havzada sulama projelerinin gerçekleştirilmesi durumunda sadece havzanın değil tüm bölgenin dane ve kaba yem ihtiyacının önemli bir kısmı bu havzadan karşılanabilir. Havzada yem bitkileri üretiminin artırılması için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Öte yandan kaba yem üretimi de desteklenmelidir. Nitekim kaba yem sorununun çözülmesi ile koyunculukta verim artışı gerçekleşerek karlılık artışının sağlanacağı beklenmektedir. Kaba yem ekiminin teşvik edilmesi bu bakımdan oldukça önemlidir.

Yem tedariki konusunda hazırlanacak projeler desteklenmelidir. Nitekim hayvan yeminin tümünün havzada üretilmesi mümkün görülmemektedir. Bu noktada, yemlerin bir kısmı havza dışından temin edilmelidir. Bu yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden faydalanılmalıdır.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Muş merkez ilçesi, Korkut, Hasköy, Güroymak, Mutki, Bulanık ilçelerinin de içerisinde olduğu sahadır. Bu anlamda, bu sahalar hem uygun hem de potansiyelin kullanılması noktasında DAP için önemli bir örnek alan oluşturmaktadır. Buna rağmen, Korkut, Hasköy ve Bulanık ilçelerindeki mevcut durum potansiyelin altında olduğunu göstermektedir. Havza, DAP havzaları içerisinde KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılacak bir havzadır. Bu bağlamda havzada KBH'nın sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir. Bu bağlamda havzada koyun ve keçi üretimi DAP havzaları içerisinde en yüksek düzeyde olduğundan et ve süt verimi açısından en iyi koyun ve keçi türünün damızlıklar ile havzada yaygınlaştırılması gerçekleştirilmelidir.

DAP bölgesi içerisinde KB7 havzası küçükbaş hayvan sayısı açısından en önemli havza olduğundan bu havzada mutlaka Bitlis ve Muş Merkezde birer tane Damızlık Koç Üretim Merkezi açılmalıdır. Aynı zamanda bu havzada mutlaka Damızlık Keçi Üretim Merkezi ihdas edilmelidir. Özellikle havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği süt işleme tesislerinin kurulumu sağlanmalıdır. Nitekim Güroymak, Hizan, Bitlis merkez, Mutki, Karaçoban, Bulanık, Korkut ve Muş Merkez ilçeleri küçükbaş hayvan varlığı 100.000'nin üzerinde olan merkezlerdir. Özellikle pazar durumunda yer alan Diyarbakır, Elazığ ve Erzurum gibi merkezlere yakınlık önemli bir avantajdır. Bu nedenle, süt işleme tesisleri desteklenmeli; özellikle havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu çalışmaları başlatılmalıdır.

KB7 hayvancılık havzasını önemli bir kısmı (%51) çayır ve meralar ile kaplıdır. Meraların ıslah çalışmaları başlatılmalı yeni mera alanlarının oluşturulması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu bağlamda havza sınırları içerisindeki yol ağı genişletilecek ve mevcut yol kalitesi iyileştirilecektir.

- **KB8 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak yem bitkileri üretimi teşvik edilmeli; havzada yem bitkileri üretiminin artırılması için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Öte yandan dane yem üretiminin artırılması adına havzada tarımsal üretim için kullanılan arazilerde yem üretimi geliştirilmelidir.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Köprüköy, Ağrı ve Malazgirt ilçelerinin de içerisinde olduğu sahadır. Bu anlamda, bu sahalar hem uygun hem de potansiyelin kullanılması noktasında DAP için önemli bir örnek alan oluşturmaktadır.

Buna karşılık, Köprüköy, Tutak ve Eleşkirt ilçelerindeki mevcut durum, potansiyelin altında olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Havza, DAP havzaları içerisinde KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılacak bir havzadır. Ağrı ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi ihdas edilmelidir. Bu bağlamda, DAP bölgesi içerisinde KB8 havzası küçükbaş hayvan sayısı açısından önemli havzalardan birisi olduğundan bu havzada Damızlık Koç Üretim Merkezi'nin ihdası öngörülmektedir. Havzada keçi üretimi DAP havzaları içerisinde orta düzeyde olduğundan et ve süt verimi açısından en iyi koyun ve keçi türünün damızlıklar ile havzada yaygınlaştırılması yapılmalıdır.

KB8 hayvancılık havzasını önemli bir kısmı (%73) çayır ve meralar ile kaplıdır. Mera alanların bölgenin hemen hemen bütün bölgesinde yer almaktadır. Özellikle Karayazı, Tekman ve Çat ilçelerinin yer aldığı orta bölgedeki hattın kuzeyinde ve güneyinde yer alan sahanın en fazla mera alanlarına sahip olduğu görülmektedir. Bu da özellikle bu bölgede yer alan sahaların küçükbaş hayvan varlığı bakımından zengin olmasına neden olduğu söylenebilir. DAP bölgesi içerisinde KB8 havzası çayır-mera alanı açısından en zengin havza olması dolayısıyla burada meralardan daha iyi yararlanabilmek için mera ıslah projesi yapılması öngörülmektedir.

Havzada üreticilerin kullanacakları alanlarda yol eksiklikleri tamamlanmalıdır. Ağrı Merkez, Eleşkirt, Köprüköy gibi merkezlerin ana yol güzergâhına yakın olduğu, diğer taraftan hayvan varlığı bakımından fazla sayıya sahip olan Karayazı, Çat, Malazgirt, Tekman, Hınıs gibi ilçelerin ise burada daha dezavantajlı konumda yer aldığı görülmektedir. Bu durum özellikle pazar durumunda yer alan Diyarbakır, Elazığ ve Erzurum gibi merkezlere ulaşım açısından bir olumsuzluktur.

Bölgedeki süt entegre tesislerinin sayısının artırılması adına da destekleyici anlamda bir avantajdır. Bu anlamda, özellikle hayvan varlığı bakımından en fazla sayıya sahip ilçelerde olmak üzere havzada süt işleme tesisleri ile birlikte havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir. Et ve et ürünleri işleme tesisleri desteklenmeli ve faaliyete geçirilmelidir. Havzada yetiştirilen hayvanların etlerinin işleneceği tesisler yapılarak hem oluşturulan katma değer havzada kalması sağlanmış olacak hem de canlı hayvan naklinden kaynaklanan maliyetler minimize edilmiş olunacaktır. Ayrıca, havza, koyun ve keçi üretiminde iyi konumda olan havza olduğundan hayvan borsası kurulmalıdır.

- **KB9 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzada yem üretimi yok denilecek kadar az miktarda olduğundan yem girdilerinin uygun koşullarda sağlanması için çalışmalar başlatılmalıdır.

Havzada KBH'nin sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Nitekim arazi kabiliyet sınıflaması açısından havza arazisinin %12'si I, II ve III. (çok uygun)%12'si IV ve V (orta uygun) kabiliyet sınıfından olup KBH yetiştirmeye çok uygun veya orta uygun alanlar kapsamındadır.

Havzanın küçükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 37.05-75 arasında değişmekte olup ortalama 60.27'dir. Buna göre havzanın yarısından fazlası küçükbaş hayvancılığa orta derecede uygundur. Uygun topografik koşullar ve çayır mera olanakları nedeniyle özellikle koyun yetiştiriciliği bakımından oldukça uygundur. Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Üzümlü, Tercan, Karakoca ve Bingöl merkez ilçelerinin de içerisinde olduğu sahadır. Bu anlamda, bu sahalar hem uygun hem de potansiyelin kullanılması noktasında DAP için önemli bir örnek alan oluşturmaktadır.

Buna rağmen, Bingöl merkez ilçesinin mevcut durumu potansiyelin altında olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Havza, DAP havzaları içerisinde KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılacak bir havzadır. Bu bağlamda Havzada KBH'nin sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır.

Küçükbaş hayvan varlığının en önemli bir bölümünü içerisine alan havzanın orta ve kuzeybatı bölgeleri (*Üzümlü, Yedisu, Adaklı*) ulaşım imkânları bakımından oldukça zayıftır. Bu zayıflığın ortadan kaldırılması için üreticilerin kullanacakları yol şartları iyileştirilmeli ve gereksinim olan yerlerde yeni yollar yapılmalıdır.

Bingöl ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır. Diğer taraftan sadece Tercan, Karakoçan ve Bingöl merkez gibi yerleşim yerlerinin ana yol güzergâhına yakın olduğu diğer ilçelerin daha dezavantajlı konumda yer aldığı görülmektedir. Özellikle buradaki yol güzergâhının derin ve dar vadiler üzerinden kurulmuş olması nedeniyle ulaşımı bu havzada özellikle güney ve kuzey hattında daha dezavantajlı hale getirmektedir.

Bu durum özellikle pazar durumunda yer alan Diyarbakır, Elazığ ve Malatya gibi merkezlere uzaklık açısından bir olumsuzluktur. Buna rağmen, bölgedeki süt entegre tesislerinin sayısının artırılması adına da destekleyici anlamda bir avantajdır.

Bu anlamda, havzada süt işleme tesisleri ile birlikte, özellikle havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir.

- **KB10 Küçükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzada yeterli düzeyde kaba ve kesif yem üretimi yapılmadığı için yemlerin uygun şartlarda temin edilmesi sağlanmalıdır. Nitekim hayvan yeminin tümünün havzada üretilmesi mümkün görülmemektedir. Bu noktada, yemlerin bir kısmı havza dışından temin edilmelidir. Bu yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılmalıdır.

Havzanın küçükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 31.95-80.75 arasında değişmekte olup ortalama 41.65'dir. Buna göre havzanın yarısından daha azının küçükbaş hayvancılığa orta derecede uygundur. Uygun topografik koşullar ve çayır mera olanakları nedeniyle havza özellikle koyun yetiştiriciliği bakımından oldukça uygundur. Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Mazgirt, Tunceli merkez ve Refahiye ilçelerinin de içerisinde olduğu sahadır. Buna karşılık, Tunceli merkez ilçesinin mevcut durumu potansiyelin altında olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, havzanın bu sahalarında küçükbaş hayvan sayısını artıracak projeler desteklenmelidir. Aynı zamanda Tunceli ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır.

Havzanın eğimi yüksek olduğundan ve havzada zaten kıl keçisi üretimi DAP bölgesindeki diğer havzalarla karşılaştırıldığında ortanın üstünde bir performansa sahip olduğundan havzada özellikle keçi üretimi teşvik edilmelidir. Aynı zamanda en iyi keçi türü damızlıklar havzada yaygınlaştırılmalıdır.

Havzanın güney ve kuzey kesiminin sahip olduğu en önemli ve avantajlı özelliklerinden biri ana ulaşım arterlerinin içerisinde yer alması ve kısmen yeterli ulaşım ağına sahip olmasıdır. Buna rağmen, küçükbaş hayvan varlığının en önemli bir bölümünü içerisine alan havzanın orta ve kuzeybatı bölgeleri (Kemah, Refahiye) ulaşım imkânları bakımından oldukça zayıftır. Bu anlamda, üreticilerin temel üretim girdilerini ve ürettikleri ürünleri istedikleri şekilde transfer edebilmeleri için yol yapım-bakım çalışmaları yapılmalıdır.

Sadece Mazgirt, Pülümür ve Kemah merkez gibi yerleşim yerlerinin ana yol güzergâhına yakın olduğu; diğer taraftan hayvan varlığı bakımından en fazla sayıya sahip olan Refahiye gibi ilçelerin ise daha dezavantajlı konumda olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle pazar durumunda yer alan Diyarbakır, Elazığ ve Malatya gibi merkezlere uzaklık açısından bir olumsuzluktur. Özellikle havzada üretimi söz konusu olan keçi ve koyun sütünden peynir ve dondurma gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir.

Havzada keçi üretimi DAP havzaları içerisinde orta düzeyde olduğundan keçi sütünden dondurma üretimi ve farklı türden dondurmaların üretilmesi için Ar-Ge çalışmaları desteklenmelidir. Aynı zamanda havzada keçi üretimi DAP havzaları içerisinde orta düzeyde olduğundan keçi sütünden peynir ve dondurma üretimine yönelik markalaşma çalışmaları da desteklenmelidir.

- **KB11 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

KB11 Hayvancılık Havzasına yönelik olarak gerçekleştirilmesi önerilen hususlar aşağıda yer alan şekilde öngörülmüştür. Havza topraklarının yaklaşık %23'ü tarım amaçlı kullanılmaktadır. Havza özellikle sulu tarım havzalarına sahip olması nedeniyle önemli bir avantaja sahiptir. Bu alanlarda bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak yem bitkileri üretimi teşvik edilmelidir. Ayrıca havzada yem bitkileri (*yonca, korunga ve mısır başta olmak üzere*) üretiminin artırılması için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir.

Kaba yem sorununun çözülmesi ile koyunculukta verim artışı gerçekleşerek karlılık artacaktır. Diğer bir ifade ile kaba yem ekiminin teşvik edilmesi bu bakımdan oldukça önemlidir. Diğer yandan havza dane yem üretimi bakımından diğer KB havzalara göre en güçlü durumda olan havzadır, bu nedenle bölgenin ihtiyacını karşılama noktasında bulunmaktadır. Bu anlamda, havzada kesif yem üretimi desteklenmelidir. Aynı zamanda havza şartlarıyla uyumlu olduğundan ve silajın zengin bir hayvan yemi özelliği taşıdığından havzada mısır üretimi ve mısır silajı yapımı da desteklenmelidir.

Havzanın hemen hemen dörtte üçü küçükbaş hayvancılığa iyi derecede uygundur. Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Erzincan merkez ilçesi, Elazığ ve yakın çevresi, Kovancılar ilçelerinin de içerisinde olduğu sahadır. Bu anlamda, bu sahalar hem uygun hem de potansiyelin kullanılması noktasında DAP için önemli bir örnek alan oluşturmaktadır. Buna rağmen, Elazığ merkez ilçesinin mevcut durumu potansiyelin altında olduğunu göstermektedir. Bu açıdan Havza, DAP havzaları içerisinde KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılacak bir havzadır. Bu bağlamda, havzada KBH'nın sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları yapılmalıdır. Elazığ ve Erzincan ili Merkezlerinde Devlet eliyle birer tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır.

Hayvancılık havzasını önemli bir kısmı (%46) çayır ve meralar ile kaplıdır. Mera alanları bölgenin hemen hemen bütün bölgesinde yer almakla birlikte Elazığ'ın kuzeydoğusu ile Çemişkezek, Pertek ilçelerinin olduğu saha ile Erzincan'ın batısındaki saha yoğun olarak en fazla mera alanlarına sahiptir. Ancak meralar kalite bakımından yetersizdir. Bu nedenle mera alanlarının ıslah edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda, havzanın Mera alanlarında ıslah çalışmaları yapılmalıdır.

Üretim girdileri ve ürünlerin transferini sağlayacak yol bakım-onarım ve yeni yol yapım çalışmaları yapılmalıdır. Bu bağlamda, havza sınırları içerisindeki yol ağı genişletilmeli ve mevcut yol kalitesi iyileştirilmelidir. Ayrıca DAP bölgesi havzaları arasında KBH sayısı açısından orta düzeyde bulunduğundan modern hayvan pazarları kurulmalı; havzada kaba ot ve dane yem üretimi yapıldığı için bunların muhafazasını sağlayacak yem depoları inşa edilmelidir.

Havzada süt işleme tesisleri bulunmaktadır ancak kapasiteleri yetersiz ve teknolojileri eskidir. Bu bağlamda, yeni ve modern süt işleme tesisleri ile birlikte havzada üretimi söz konusu olan koyun sütünden peynir gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu desteklenmelidir.

- **KB12 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

KB12 Hayvancılık Havzasına yönelik olarak gerçekleştirilmesi önerilen hususlar aşağıda yer alan şekilde öngörülmüştür.

Öncelikle havza dışından sağlanacak yemlerin en uygun koşullarda elde edilmesi sağlanmalıdır. Nitekim hayvan yeminin tümünün havzada üretilmesi mümkün görülmemektedir. Bu noktada, yemlerin bir kısmı havza dışından temin edilmelidir. Bu yemlerin kaliteli ve uygun maliyetle elde edilebilmesi için havzada KBH yetiştiriciliği yapan firmaların tek tek alımlarda pazarlık güçleri azaldığından bunun çözümü olarak Kooperatifler aracılığıyla yem alımı toplu olarak yapılarak ölçek ekonomisinden yararlanılması sağlanmalıdır.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Palu ilçesi ve Maden ilçesinin bulunduğu sahalardır. Buna rağmen, bu sahaların potansiyelini çok iyi kullandığı görülmemektedir. Bu anlamda, başta Genç, Palu ve Maden ilçeleri olmak üzere havzada küçükbaş hayvan varlığını artırıcı projeler desteklenmelidir.

Arazi kabiliyet sınıflandırmasına göre havza KBH üretimi açısından çok iyi konumda bulunmamaktadır. Bu bağlamda et ve süt verimi yüksek koç dağıtım projeleri ile mevcut üretimin niteliği artırılacaktır. Havzanın eğimi yüksek olduğundan özellikle keçi üretimi teşvik edilmelidir.

KB12 hayvancılık havzasının önemli bir kısmı (%50) çayır ve meralar ile kaplıdır. Meraların kalitesi ise oldukça düşüktür. Buna rağmen, Maden ilçesinin kuzeyi ve güneyi ile Palu ilçesiyle Arıcak ilçesi arasında kalan saha da yaygın olarak mera alanları bulunmaktadır.

Bu sahaların dışında ise özellikle havzanın batısında kalan bölgede yani Genç ilçesinin güneyinde kalan sahanın bulunduğu alan da benzer şekilde mera alanlarına sahiptir. Bu bağlamda meralarda ıslah çalışmaları yapılmalıdır.

Üreticilerin kullanacakları yolların bakımı veya yeni yol yapım çalışmaları yapılması elzemdir. Bu bağlamda havza sınırları içerisindeki yol ağı genişletilmeli ve mevcut yol kalitesi iyileştirilmelidir.

- **KB13 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

KB13küçükbaş hayvancılık havzasına yönelik olarak gerçekleştirilmesi önerilen hususlar aşağıda yer alan şekilde öngörülmüştür.

Havza dane ve kaba yem üretimi bakımından oldukça iyi durumda olup sahip olduğu toprak ve iklim koşulları nedeniyle bölgenin yem ihtiyacını karşılayacak potansiyele sahiptir. Nitekim havza topraklarının yaklaşık %27'si tarım amaçlı kullanılmaktadır. Bu alanlarda bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak yem bitkileri üretimi teşvik edilmelidir.

Aynı şekilde kaba yem sorununun çözülmesi ile koyunculukta verim artışı gerçekleşerek karlılığın artacağı beklenmektedir. Kaba yem ekiminin teşvik edilmesi bu bakımdan oldukça önemli olup, kaba yem üretimi desteklenmelidir.

Bu anlamda KB13 havzası hem kendinin hem de diğer havzaların yem ihtiyacının bir kısmını karşılaması için havzada kesif yem üretimi desteklenmelidir. Arazi Kabiliyet Sınıflaması açısından havza arazisinin %20'si I, II ve III. (çok uygun), %9'u IV ve V (orta uygun) sınıfından olup KBH yetiştirmeye çok uygun veya orta uygun alanlar kapsamındadır.

Havzanın küçükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 32.7-76.05 arasında değişmekte olup ortalama 47.67'dir. Buna göre havzanın yarısından daha az bir kısmı küçükbaş hayvancılığa orta derecede uygundur.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Malatya'nın ilçeleri olan Doğanyol ve Battalgazi ilçelerinin bulunduğu saha ile Akçadağ ve Kale ilçelerinin yer aldığı alandır. Bu açıdan havza, DAP havzaları içerisinde KBH üretiminin nitelik ve nicelik açısından iyileştirilmesi çalışmaları yapılacak bir havzadır. Bu bağlamda havzada KBH'nın sayı ve et ve süt verimi açısından iyileştirme çalışmaları yapılması öngörülmektedir.

Meraların daha verimli kullanılabilmesi, aşırı otlatmanın önlenmesi için meraların tahsis işlemi yeniden yapılmalıdır. Üreticilerin kullanacakları yolların iyileştirilme ya da yeni yol yapım çalışmalarına başlanılmalı ve havza sınırları içerisindeki yol ağı genişletilerek mevcut yol kalitesi iyileştirilmelidir.

Keçi üretiminde iyi konumda olan havza olduğundan hayvan borsası ve Damızlık Üretim Merkezi kurulmalı; süt ürünleri işleme tesisleri yapılmalıdır.

DAP bölgesinde yapılan alan araştırması, hayvan barınaklarının büyük bir kısmının havalandırma, yemleme, sulama, hijyen, altlık idaresi ve diğer bir çok açıdan yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu anlamda, mevcut hayvan barınaklarının iyileştirilmesi gerçekleştirilmelidir.

- **KB14 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

KB14 Hayvancılık Havzasına yönelik olarak gerçekleştirilmesi önerilen hususlar aşağıda yer alan şekilde öngörülmüştür.

Öncelikle havzada dane yem üretimi desteklenmelidir. Nitekim havza dane yem üretimi bakımından diğer KB havzalara göre 6.sırada yer almaktadır. Bu nedenle bölgenin ihtiyacını karşılama noktasında bulunmaktadır. Bu anlamda, havzada dane yem üretimi geliştirme çalışmaları devam etmelidir.

Havzanın küçükbaş hayvancılık için en elverişli sahaları Yeşilyurt, Ağın, Hozat ilçelerinin bulunduğu alandır. Diğer taraftan kuzeyde yer alan Hozat ilçesinin ve güneyde yer alan Doğanşehir ilçesinin ise mevcut potansiyellerine rağmen, hayvan varlığı bakımından istenilen seviyede olmadıkları görülmektedir. Bu anlamda, başta Hozat ve Doğanşehir ilçeleri olmak üzere havzada küçükbaş hayvan varlığını artırıcı projeler desteklenmelidir.

Havzada keçi üretimi DAP bölgesi havzaları içerisinde ortanın biraz altında bir düzeyde olup keçi yetiştirme kültürüne sahip bir havza olduğundan keçi üretiminin artırılması için çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Aynı zamanda Havzada üretimi söz konusu olan keçi sütünden peynir ve dondurma gibi ürünlerin üretileceği tesislerin kurulumu ve markalaşma çalışmaları desteklenmelidir. Havzada keçi üretimi DAP havzaları içerisinde orta düzeyde olduğundan keçi sütünden dondurma üretimi ve farklı türden dondurmaların üretilmesi için Ar-Ge çalışmaları geliştirilmelidir.

Üreticilerin kullanacakları yolların iyileştirilmesi yani mevcut yol kalitesinin artırılması, aynı zamanda, yeni yol yapım çalışmaları yapılmalıdır.

DAP BÖLGESİNDE YER ALAN BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARININ ÖZELLİKLERİ VE HAVZALARA YÖNELİK ÖNERİLER

Bu bölümde DAP Bölgesinde yer alan büyükbaş hayvancılığa yönelik havzaların özellikleri ve havzalara yönelik öneriler sunulmuştur. Aşağıda yer alan her bir alt havzaya yönelik olarak havza özellikleri haritaları çıkarılmış olup, her bir havzaya yönelik öneriler sunulmuştur.

• **BB1 Büyükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

DAP Bölgesi BB1 büyükbaş hayvancılık havzasının gelişmesine yönelik olarak aşağıda yer alan öneriler ortaya çıkarılmıştır. Havzada kaba yem, dane yem üretimi oldukça yetersizdir. Bu bağlamda, BBH açısından uygun olan havzada kaba ve kesif yem ihtiyacının uygun fiyat ve koşullarda karşılanacağı çalışmalar yapılması öngörülmektedir. Örneğin kooperatifler aracılığıyla toplu alımlar yapılması, deneyimli yem tedarikçilerinin havzaya çekilmesi gibi.

Diğer yandan havzanın uygun alanlarında kaba yem üretimi de desteklenmelidir. Özellikle yonca, korunga, tritikale, fiğ ve silajlık mısır gibi yem bitkilerinin üretimi ve silaj yapımı desteklenmelidir.

Kars ili merkezde Devlet eliyle özellikle etçi damızlık düve üretim merkezi, havzada ise canlı hayvan borsası ihdas edilmelidir. Hayvan borsası; canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvanların değer bulduğu yerdir. Yani üretici ve tüccarın bir araya geldiği, fiyatın belirlendiği ve ürünün hak ettiği değeri bulduğu yerdir.

Ayrıca Borsa, kayıt dışı satım ve alımın önüne geçildiği ve canlı hayvan sevkiyatlarının kontrol altına alındığı kurumdur. Devletin kazandığı verginin kayıt dışında kalması borsa sayesinde önlenmektedir. Böylece borsa, hem devletin, hem üreticinin ve aynı zamanda tüccarların haklarını koruyan ve tüm paydaşların kazanç elde etmesini sağlayan bir kurumdur. Bununla birlikte borsa içinde yapılan alım satımlar veteriner hekim kontrolünde olduğundan halk sağlığının da korunduğu yerdir. BB1 havzası büyükbaş hayvancılığa en uygun havza olması, yetiştirilen hayvan sayısı açısından lider konumda bulunması ve bu sayıyı artırma potansiyeline sahip olmasından ötürü havzada hayvan borsası kurulması öngörülmektedir.

Katma değeri yüksek ürünlerin geliştirilmesi ve üretimine yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenmelidir. Nitekim Havzaya özgü et ve süt ürünlerinin üretilmesi, rekabetçiliği pozitif etkileyecek ve ürünlerin katma değerini artırmış olacaktır. Bu tür ürünlerin üretilmesi ar-ge çalışmaları ile mümkün olabilecektir.

Yeni bir ürün fikri olan, üretici veya üretici birlik/kooperatiflerin bu fikirlerinin uygulamaya dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini açığa çıkartmak için Ar-Ge çalışması yapmak gerekecektir. Bu konuda üreticiler veya üretici örgütleri desteklenecektir. Desteleme hem finansal katkı sağlama hem de üniversite laboratuvar imkânlarından, oradaki araştırmalardan yararlanmak şeklinde de sunulabilir.

- **BB2 Büyükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

BB2 havzası mevcutta DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin en fazla yapıldığı havza konumundadır. Özellikle Iğdır ve yakın çevresi hariç sahip olduğu iklim koşulları bakımından kaba yem üretimi en yüksek bölgelerden biri durumundadır. Havza yem bitkileri üretimi için parçalı bir araziye sahip olsa da orta ölçüde sayılabilecek alanlar mevcuttur. Bu durum oluşturulacak yeni yaklaşım ve alan kullanımı çerçevesinde büyükbaş hayvancılığı destekleyebilir ve teşvik edici bir faktör olarak ortaya çıkabilir. Havzada drenaj, tuzluluk ve alkalilik sorununun giderilmesi durumunda havza çok daha fazla kaba yem ve dane yem üretme potansiyeline sahiptir.

Havzanın Iğdır Ovası ve çevresinde kalan alanlar hem eğim değerleri (%2) hem de topografya açısından tarım-hayvancılık için uygun koşullar oluşturmakta olup buralarda bir yandan et-süt verimi yüksek hayvan ırklarının yetiştirilmesi diğer yandan kaba ve dane yem üretimi teşvik edilmelidir.

Havzanın eğim değeri yüksek alanları uzun süre yeşil otları bünyelerinde barındırdıkları için buralarda mera hayvancılığı desteklenmelidir. Aynı zamanda BB2 Havzasının dağlık ve engebeli alanları Arazi Kullanım Kabiliyeti (AKK) açısından 6,7,8 sınıf arazilerden oluşmasına karşılık Iğdır, Karakoyunlu ve kısmen de Aralık çevresi işlemeli tarımın yoğun olarak yapıldığı sahalar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu alanlarda hayvan yemi üretimi teşvik edilmelidir.

BB2 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin en fazla yapıldığı havza olmasından dolayı Havzada Ot ve Yem Borsası kurulmalıdır. Bu borsa da Iğdır merkezde kurulabilir.

Iğdır ve yakın çevresi ise büyükbaş hayvancılık için en uygun alanlara sahiptir. Buradan hareketle, havzada büyükbaş hayvancılık için uygun alan varlığının sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, BB2 havzasında özellikle Iğdır merkez ilçe ve yakın çevresinde büyükbaş hayvancılık faaliyetleri daha yoğun şekilde desteklenmelidir. Bu nedenle Iğdır ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır. Ayrıca Iğdır ili Aralık ilçesinde TİGEM bünyesinde Kazım Karabekir Tarım İşletmesinde Devlet eliyle etçi ve sütçü büyükbaş damızlık işletmesi kurularak havza dinamikleri harekete geçirilmelidir.

Iğdır ve çevresindeki drenajı bozuk tuzlu alkali alanlar ile Doğubayazıt çevresindeki sulak alanlar manda yetiştiriciliği konusunda çok büyük potansiyele sahiptir. Halen Iğdır ve çevresinde birkaç bin manda yetiştirilmektedir. Bu bağlamda manda yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.

BB2 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin en fazla yapıldığı havza olmasından dolayı havzada organik ot üretimi teşvik edilmeli, bu konuda Ar-Ge çalışmaları yapılmalı ve bu otlar üretilip, ambalajlanıp dışarıya satılmalıdır. Aynı zamanda gerek havzada üretilen gerekse dışarıdan getirilen yemlerin kalite boyutunu ortaya koymak için Yem Analiz Laboratuvarı kurulmalıdır.

- **BB3 Büyükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

DAP Bölgesi BB3 büyükbaş hayvancılık havzasının gelişmesine yönelik olarak aşağıda yer alan öneriler ortaya çıkarılmıştır. Öncelikle havzanın büyükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 29.475 - 68.625 arasında değişmekte olup ortalama 49.05'tir. Buna göre havzanın büyük bir kısmının hayvancılığa uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Havzanın güneyi yükseltiden dolayı büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine çok uygun olmayıp daha çok yerli ve melez sığır yetiştiriciliği yapılmaktadır. Havzanın kuzey ve doğusunda büyükbaş hayvancılığı geliştirmek için, çeşitli destek mekanizmaları uygulamaya konulmalıdır.

Bitlis ili merkezde devlet eliyle etçi ve sütçü büyükbaş damızlık işletmesi kurularak bölge yetiştiricisinin damızlık ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Havzanın yaklaşık %29'unun tarıma elverişli olmasına karşılık, yağışın Van Gölü'nün doğusunda 400 mm'ler civarında olması yaz aylarında sulama suyu sorununu ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, başta tarım ürünleri olmak üzere yem bitkilerinin de yetişmesinde bazı sıkıntıları doğurabilmektedir. Ayrıca sulama suyu sorununun çözülmesi halinde önemli sayılabilecek düzeyde kuru tarım alanlarının varlığı dikkat çekmektedir. Bu alanlarda hayvan yemi (*arpa, fiğ, korunga, yonca, mısır, buğday, çavdar başta olmak üzere*) üretimi teşvik edilmelidir. Havza şartlarıyla uyumlu olduğundan ve silajın zengin bir hayvan yemi özelliği taşıdığından havzada mısır üretimi ve mısır silajı yapımı desteklenmelidir.

Havza genelinde zamansız, yanlış, kapasite fazlası otlatmalara bağlı olarak çayır-mera alanlarının kalitesi zamanla azalmıştır. Yetiştiricilerin mera amenajman kurallarına uymasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. Çayır-meralara ulaşımı kolaylaştırmak için var olan yollar gözden geçirilmeli, olmayan bölgelerde yeni yollar yapılmalıdır.

Havzada hayvancılığı büyükbaş düzeyinde yapmak oldukça zor ve ekonomik değildir. Daha çok yerli sığır yetiştiriciliğinin geliştirilmesi noktasında katkı sunabilir. Ancak kuzey ve doğusunda büyükbaş hayvancılık geliştirilebilir.

- **BB4 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzanın büyükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 31.5-51.15 arasında değişmekte olup ortalama 41.3'dür. Buna göre havzanın büyük bir kısmı hayvancılığa uygun değildir. Ortalama yükselti ve eğim değerlerinin yüksek olması havzanın büyükbaş hayvan yetiştiriciliği uygun koşullarını doğal olarak ortadan kaldırmaktadır. Buna rağmen, havzada büyükbaş hayvancılığın uygun olduğu alanlarda hayvan sayısını artıracak çalışmalar yapılmalıdır.

Yeterli tarım alanının olmayışı havzada büyükbaş hayvancılığın ihtiyacı olan yem bitkilerinin yetiştirilmesini de olumsuz etkilemektedir. Havzada dane yem üretimi oldukça yetersizdir. Dolayısıyla, havzada kaba yem üretimini artıracak çalışmalar desteklenmelidir. Hakkari ili merkezde devlet eliyle etçi ve sütçü büyükbaş damızlık işletmesi kurularak havza dinamikleri harekete geçirilerek yetiştiricilerin damızlık ihtiyaçları karşılanmalıdır.

Havzada eksikliği çokça hissedilen modern hayvan pazarları yapılmalıdır.

- **BB5 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzadaki hayvan sayısını artıracak çalışmalar desteklenmelidir. Havzada hayvan ırkı ıslahı projesi geliştirilmelidir.

BB5 hayvancılık havzası nispeten çevresine oranla ekilebilir alan bakımından avantajlı durumdadır. Van Gölüne dökülen Zilan, Karasu, Muradiye ve diğer küçük akarsuların çevrelerinde sulu tarım yapılabilir sahalar yaygınlaştırılmalıdır. Aynı zamanda buralarda hayvan yemi üretimi teşvik edilmelidir.

Havzanın yol eksikliğini giderecek yol bakım-yapım çalışmaları desteklenmelidir.

Havzada yeterli düzeyde şeker pancarı üretimi yapıldığı için şeker pancarının posasının değerlendirilerek hayvan yemi olarak kullanılması yönünde Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.

- **BB6 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzada büyükbaş hayvan sayısını artıracak projeler desteklenmelidir. Özellikle Muş ilinde etçi ve sütçü büyükbaş damızlık işletmeleri kurularak yöre yetiştiricisinin damızlık hayvan ihtiyacı karşılanmaya çalışılmalıdır.

Muş merkez, Hasköy, Bulanık, Karaçoban, Hınıs ve Patnos bölgelerinde hayvan beslemede kullanılacak yem bitkileri üretimi teşvik edilmelidir.

Havzada kaba ot üretimi ve dane yem üretimi teşvik edilmelidir. Özellikle bölgeye adapte olacak yem bitkilerinin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Yine havzadaki tarım alanlarının büyük bir kısmı sulu tarıma uygun olduğundan sulama projelerinin en kısa zamanda gerçekleştirilmesi gereklidir.

BB6 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin belli bir düzeyde yapıldığı havza olmasından dolayı Havzada Ot Borsası ve Yem Borsası kurulmalıdır. Bu bağlamda, Muş DAP bölgesinin merkez ot ve yem borsası olarak düşünülebilir. Hayvan borsası; canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvanların değer bulduğu yerdir. Bu anlamda üretici, tüketici ve devletin haklarını koruma anlamında Canlı Hayvan Borsası kurulması gerekmektedir.

DAP Bölgesinde Manda yetiştiriciliğinde Bitlis birinci sırayı alırken Muş ikinci sırada takip etmektedir. İki il dışında kısmen Iğdır ve Erzincan'da manda yetiştiriciliği devam etmektedir. Dolayısıyla, başta Bitlis ve Muş illeri olmak üzere havzada manda yetiştiriciliği desteklenmeli ve manda sütü ürünlerinin üretimi ve pazarlanması yönünde projeler geliştirilmelidir.

BB6 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin belli bir düzeyde yapıldığı havza olmasından dolayı Havzada Organik Ot Üretimi teşvik edilmeli, bu konuda Ar-Ge çalışmaları yapılmalı ve bu otlar üretilip, ambalajlanıp dışarıya satılmalıdır.

Ayrıca gerek havzada üretilen gerekse dışarıdan getirilen yemlerin kalite boyutunu ortaya koymak için Yem Analiz Laboratuvarı kurulmalıdır.

BB7 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler

Havzadaki tarım arazileri özellikle Erzurum, Pasinler, Horasan, Eleşkirt ovalarında bölgeye adapte olacak yem bitkileri geliştirilmelidir. Havzada kaba ot ve dane yem üretimi teşvik edilmelidir. Bu amaçla iklim koşullarına uygun yem bitkileri tanımlanarak bunların üretilmesi teşvik edilmelidir.

Havzada Ot Borsası ve Yem Borsası ve bu borsada işlem görece kaba ve konsantre yemlerin analizlerinin yapıp kalitelerinin ortaya konulacağı Yem Analiz Laboratuvarı kurulmalıdır. Erzurum merkez bu proje için uygun konumdadır.

Özellikle Ağrı ve yakın çevresi büyükbaş hayvancılık açısından oldukça fazla sayıya sahip olmasına rağmen potansiyelinin yeterince değerlendirildiği söylenemez. Buralarda büyükbaş hayvan sayısının artışı sağlayacak projeler desteklenmelidir.

Et ve süt verimi yüksek hayvanların yetiştirilmesi için hayvan ırkı ıslahı projeleri desteklenmelidir. Bu amaçla Ağrı ili Merkezde Devlet eliyle bir tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır.

BB7 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin en fazla yapıldığı ikinci sıradaki havza olmasından dolayı Havzada Organik kaba ve konsantre yem ham maddeleri üretimi teşvik edilmeli, Ar-ge çalışmaları yapılmalıdır. Ayrıca havzada yeterli düzeyde şeker pancarı üretimi yapıldığı için şeker pancarının posasının değerlendirilerek hayvan yemi olarak kullanılması yönünde Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.

• BB8 Büyükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler

Havzanın büyükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 32-69 arasında değişmekte olup ortalama 47.5'dir. Buna göre havzanın büyük bir kısmı hayvancılığa uygun değildir. Havzanın hayvancılığa uygun olmayışının nedenleri olarak büyük ölçüde arazinin çok dağlık, engebeli, eğim değerleri çok yüksek olması, ulaşım sorunları ve pazar koşulları sayılabilir.

Ayrıca her ne kadar çayır ve meralar geniş alanlar kapsasa da kalitesi oldukça düşüktür. Havza uygunluk skorları açısından düşünüldüğünde yine de en uygun alanlar Şenkaya ve Tortum ilçeleridir. Bu bağlamda, özellikle Şenkaya ve Tortum başta olmak üzere havzada hayvan sayısını artırıcı projeler desteklenmelidir.

Havzada yaklaşık 156.000 civarında büyükbaş sığır yetiştirilmektedir. Bu sığır varlığının büyük çoğunluğu yerli ve kısmen de melez ırklardan oluşmaktadır. Bu anlamda, et ve süt verimi yüksek ırkların havzada yetiştirilmesi için hayvan ırkı ıslah projeleri yapılmalıdır. Havzada büyükbaş hayvancılığı olumsuz etkileyen faktörlerden birisi dane yem üretimi konusudur. Zira, dane yem üretimi oldukça yetersizdir. Havza hem tarım yapılmasına uygun arazinin olmayışı hem de şiddetli kış şartlarından dolayı bitkisel üretime elverişli değildir. Bu bağlamda, havzadaki üreticilerin hayvanlarının beslenmesini sağlamak adına uygun koşullar ve maliyetle dışarıdan hayvan yemi tedariki yönündeki projeler desteklenmelidir.

- **BB9 Büyükbaş Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havza, Erzincan il sınırları içerisinde kalan küçük bir alan dışında, bir bütün olarak yüksek olduğu için karasal iklim şartları hüküm sürmekte ve bu durumda işlemeli tarıma imkan sunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu sahalarda çoğunda hayvancılık zorunlu bir ekonomik faaliyet olmuştur. Uygunluk parametrelerinin yetersizliğine karşın havzada önemli (327.470) sayılabilecek büyükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Bu anlamda, her ne kadar havza çeşitli açılardan büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine uygun olmasa dahi halkın temel geçim kaynağı olduğu için havzada önemli sayıda büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Bu nedenle havzada büyükbaş hayvanların verimliliğini artıracak projeler uygulamaya konulmalıdır. Bunu sağlamak için ırk ıslahı ile ilgili projeler desteklenmelidir.

Havzadaki sığır varlığının büyük çoğunluğu melez ve yerli ırklardan oluşmaktadır. Havzada hayvan ırkı ıslahı projeleri desteklenmelidir. Örneğin, Heterosis yöntemi ile melezleme yapılması veya kısa dönemde dölleme ile F1 nesil elde edilmesi gibi.

Havza dane yem üretiminde oldukça yetersizdir. Havzada şiddetli kış şartlarından dolayı işlemeli tarıma uygun değildir. Havzada çevre havzalarla kıyaslandığında kaba ot üretiminin de belirli bir düzeyde yapıldığı görülmektedir. Ancak büyükbaş hayvan varlığı dikkate alındığında bu üretim yetersizdir. Bu bağlamda, havzada dane yem ve kaba ot üretimi teşvik edilmelidir.

Havzanın avantajlı özelliklerinden biri özellikle kuzey ve güney kesimlerin ana ulaşım arterlerine yakın olmasıdır. Ancak havzanın doğu bölgeleri ulaşım imkanları bakımından oldukça fakirdir. Bu bağlamda, havzanın yol eksikliğini giderecek yol yapım çalışmaları desteklenmelidir.

Havzada önemli oranda eksikliği hissedilen hayvan pazarları yapılmalıdır.

- **BB10 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havza arazisinin yüksek, engebeli ve eğim değerinin de yüksek olması ekili- dikili tarımı etkilediği gibi büyükbaş hayvan yetiştiriciliğini de olumsuz etkilemektedir. Havzanın büyükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 29.8- 63 arasında değişmekte olup ortalama 46.4'tür. Buna göre havzanın büyük bir kısmı hayvancılığa uygun değildir. Havzada en uygun skora sahip alanlar olan Kemaliye, Mazgirt ve Çemişkezek ilçeleri başta olmak üzere hayvan sayısını ve verimliliğinin artıracak projeler uygulanmalıdır. Irk ıslahı çalışmaları yapılarak, yüksek verimli hayvan ırklarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Havzada konsantre yem üretimi oldukça yetersizdir. Havza şiddetli kış şartlarından dolayı bitkisel üretime elverişli değildir. Havzadaki büyükbaş hayvan sayısı ile üretilen konsantre yem ve kaba ot miktarına bakıldığında, havzanın yem ihtiyacının karşılanması için yemin uygun koşullarda ve en az maliyetle elde edileceği yem tedarik projeleri desteklenmelidir.

Tunceli ili merkezde Devlet eliyle etçi ve sütçü damızlık işletmesi kurularak bölge yetiştiricisinin damızlık hayvan talepleri karşılanmalıdır.

- **BB11 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

Havzanın büyükbaş hayvancılığa uygunluk skorları 31.275 - 78.675 arasında değişmekte olup ortalama 63.32'dir. Buna göre havzanın belli bir kısmı hayvancılığa uygundur. Bütün koşullar havzanın belli kesimlerinde yüksek oranda olmakla beraber tamamında büyükbaş hayvancılığı desteklediğini göstermektedir. Havzanın hayvancılığa çok uygun olmasının başlıca sebepleri havzanın eğiminin düşük olması, geniş meralara sahip olması, dane yem üretimi, ulaşım imkânlarının iyi olması gibi değişkenler sayılabilir. En uygun skora sahip yerleşim yerleri Elazığ Merkez ve Kovancılar, Malatya'nın Battalgazi ve Yazıhan, Erzincan Merkez ve Bingöl Merkez ilçeleridir. Bu bağlamda, başta en uygun skora sahip yerler olmak üzere havzada hayvan sayısını artıracak projeler desteklenmelidir.

Bingöl, Elazığ, Erzincan ve Malatya illeri Merkezde Devlet eliyle birer tane Damızlık Üretim Merkezi kurulmalıdır.

BB11 hayvancılık havzası arazilerinin önemli bir kısmı işlemeli tarıma elverişlidir. Bu arazilerin bir kısmı sulamalı tarıma açılmıştır. BB11 havzasında dane yem üretimi özellikle Elazığ merkez ve Erzincan merkezde yeterli düzeydedir. Karasal iklim şartlarının hüküm sürüyor olmasına karşın havza nispeten ılımlıdır. Bu durum dane yem üretimini desteklemektedir. Dolayısıyla dane yem üretimi açısından olumlu şartlara sahiptirler. Mevcutta DAP bölgesi havzaları içerisinde dane yem üretiminin en yüksek miktarda yapıldığı havzadır. Havzadaki dane yem üretim miktarı diğer havzalara göre açık ara öndedir. Bu bağlamda, BB11 havzası DAP bölgesinin dane yem üretim merkezi olarak planlanarak, dane yem üretimi önemli ölçüde desteklenmelidir.

BB11 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin belirli bir düzeyde ve dane yem üretiminin en fazla yapıldığı havza olmasından dolayı Havzada Ot Borsası ve Yem Borsası kurulmalıdır. Bu borsalar Malatya ve Elazığ Merkezde kurulabilir.

Kaliteli kaba yem üretim sorunu bulunmaktadır. BB11 havzası kaba ot üretiminde de BB11, BB7 ve BB6 havzasından sonra en yüksek kaba ot üretiminin yapıldığı havza durumundadır. Bu anlamda, havzada kaba ot üretimi de teşvik edilmelidir. Yem bitkisi üretimi için yeterli miktarda sulu arazilerin bulunmaması nedeniyle yem bitkisi üretimi sınırlıdır. Bu nedenle yem bitkisi üretiminin artırılabilmesi için sulanabilir tarım arazilerinin miktarının artırılması gerekmektedir.

Tarım arazilerinin önemli bir kısmı kuru tarım alanlarından oluşmasına karşın sulu tarım alanları da oldukça yaygındır. Kuru tarım ve sulu tarım alanlarının iç içe olduğu havzada en önemli tarım alanları havzanın batısında Malatya ve Elazığ'ın sınırları içerisinde yer almaktadır. Kuru ve sulu tarımın yapıldığı bu alanlarda hayvan yemi üretimi desteklenmelidir.

Havza şartlarıyla uyumlu olduğundan ve silajın zengin bir hayvan yemi özelliği taşıdığından havzada Mısır ve diğer yem bitkisi silajlarının yapımı desteklenmelidir.

Hayvan borsası; canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvanların değer bulduğu yerdir. Bu anlamda üretici, tüketici ve devletin haklarını koruma anlamında Canlı Hayvan Borsası kurulması gerekmektedir.

Dönem dönem salgın hastalıklar çıkmaktadır. Bu hastalıklarla etkin mücadele için aşılama kampanyalarının amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, hastalıkların eradikasyonu için daha büyük bütçeli projelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

BB11 Havzası DAP havzaları içerisinde kaba ot üretiminin belirli bir düzeyde ve dane yem üretiminin en fazla yapıldığı havza olmasından dolayı Havzada Organik Ot Üretimi teşvik edilmeli, bu konuda Ar-ge çalışmaları yapılmalı ve bu otlar üretilip, ambalajlanıp dışarıya satılmalıdır.

Gerek havzada üretilen gerekse dışarıdan getirilen yemlerin kalite boyutunu ortaya koymak için Yem Analiz Laboratuvarı kurulmalıdır.

Havzada yeterli düzeyde şeker pancarı üretimi yapıldığı için şeker pancarının posasının değerlendirilerek hayvan yemi olarak kullanılması yönünde Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.

- **BB12 Hayvancılık Havzasına Yönelik Öneriler**

BB12 havzası büyükbaş hayvancılığa çoğunlukla uygun değildir. Kısmen orta düzeyde uygun alanlar Arguvan, Darende ve Pütürge ilçeleri civarındadır. Havzada yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısı oldukça düşüktür. Bu bağlamda, başta uygunluk değerinin yüksek olduğu ilçeler olmak üzere, havzada hayvan sayısını artırıcı projeler desteklenmelidir

Havzada büyükbaş hayvancılık için gerekli olan dane yem üretim alanlarının sınırlı olması nedeniyle havzadaki tarımsal alanlarda hayvan yemi üretimi teşvik edilmelidir.

Havzada yeterli düzeyde şeker pancarı üretimi yapıldığı için şeker pancarının posasının değerlendirilerek hayvan yemi olarak kullanılması yönünde Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.

DAP BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAYVANCILIK HAVZALARI ORTAK EYLEM PLANI

Eylem planı tamamen verimlilik, yenilikçilik ve girişimciliği esas alan rekabetçilik paradigması üzerine bina edilmiştir. Bu bağlamda rekabetçilik analizinde kullanılan temel değişkenler eylem planının yapısal omurgasını oluşturmuştur.

DAP Bölgesi büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık sektörünün Master Eylem Planı hazırlanırken (sektörün) büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık için ayrı ayrı sektörün rekabetçi gücünün ve yapısının ortaya çıkartılması birinci aşama işlem olarak kabul edilmiş, elde edilen veriler istatistiki analize de tabi tutulmuştur. Sektörün hangi konuda daha yüksek düzeyde rekabetçi, hangi açılardan orta hangi açılardan da düşük düzeyde rekabetçi bir yapıya sahip olduğu açığa çıkartılmış ve bu çıkarımlar sektöre ilişkin tanımlanacak stratejilerin ve önerilecek proje paketlerinin dayanak noktasını oluşturmuştur.

Nitekim güçlü yönlerden daha fazla faydalanabilmek, orta ve düşük yönlerin ise güçlü konuma ulaştırılarak potansiyel faydalarını **sektörel kalkınma** anlamında açığa çıkartabilmek adına rekabetçilik yapısının net bir şekilde tanımlanması stratejik yol haritasının belirlenmesinde büyük önem arz etmektedir. Bu anlamda, sektörün uluslararası rekabetçilik gücü analiz edilirken, tüm dünyada en çok tercih edilen model olan Porter'in Elmas Modeli kullanılmıştır. Elmas Modeli esas alınarak tanımlanan sektörel değişkenlerin rekabetçi yapıları tanımlanıp Eylem Planı için en önemli çıkış noktası olan Master Plan Gelişme Eksenleri ortaya konulmuştur.

DAP Bölgesinin bu proje için tanımlanan 14 Küçükbaş ve 12 Büyükbaş Hayvancılık havzaları bazı açılardan (örneğin, talep koşulları, girdi koşulları, firma yapıları, ilgili ve destekleyici kurumlar gibi) benzer özelliğe sahip olduklarından, bunlara yönelik eylemlerin bütün havzalarda ortak eylemler olarak yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Örneğin mera ıslahı konusu, gençlerin sektöre ilgilerinin artırılması, firmaların optimal büyüklüğe ulaştırılması, hayvan hastalıklarıyla mücadele, barınakların rehabilite edilmesi veya yeni modern barınakların yapılması gibi hususlar bütün havzalar için ortak sorunlar olup çözümleri ya da bunlara ilişkin yapılacak eylemler de birbirlerinin benzeri durumdadırlar.

Bu bağlamda, aynı sorunların benzer çözümlerini her hayvancılık havzasının altına yazarak proje metninin okunurluğunu zorlaştırmak yerine bunlar ortak eylemler başlığı altında bu bölümde yer almaktadır. Havzalara spesifik, havzaların özel durumlarına yönelik ya da havzalarda bir eylemin lokasyon olarak havza içerisinde nerede yapılmasının daha uygun olacağına ilişkin eylemler ise her bir havza için yukarıda havzalara yönelik bilgilerin sunulduğu bölümde ayrı ayrı tanımlanmıştır.

DAP BÖLGESİ HAYVANCILIK HAVZALARI ORTAK EYLEM PLANI MATRİSİ		
BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAVZALAR		
Eylem No	Eylemin Adı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
GK	GİRDİ KOŞULLARI	
	Sektörün üretim girdileri koşullarının nitelik, bölgede bulunma, maliyetler vb. açılardan iyileştirilmesi.	
GK.1	Üretim Girdilerinin İyileştirilmesi	
GK.1.1	Yem desteği sağlanacaktır.	Hayvanların yeterli beslenmelerini sağlamak için gerekli olan durumlarda yem desteği sağlanacaktır.
GK.1.2.	Daha yüksek verimli hayvan ırklarının yaygınlaştırılması ve ırk ıslahının artırılması gerekmektedir. Hayvan ırkının ıslahı projesi yapılacaktır.	Et ve süt verimini artırmak için havzalarda hayvan ırkı ıslahı çalışmaları yapılacaktır. Daha yüksek verimli hayvan ırklarının yaygınlaştırılması ve ırk ıslahının artırılması gerekmektedir. Hayvan ırkının ıslahı projesi yapılacaktır. Örneğin, Heterosis yöntemi ile melezleme yapılması veya Kısa dönemde dölleme ile F1 nesil elde edilmesi gibi.
GK.1.3	Verimli koçların, damızlık koçların temini ve sürü sahiplerine dağıtılması sağlanacaktır. Yetiştiricilere devlet eli ile sürülerindeki mevcut ırkların ıslah edilmesi kapsamında verimli damızlıklar temin edilecektir.	Havzalardaki KBH varlığının et ve süt verimi açısından iyileştirilmesi amacıyla üreticilere verimli koç dağıtımı yapılması faydalı olacaktır. Havzalara uygun koyun ırkı tanımlanarak bu ırkın yetiştirilmesi desteklenecektir. Islah çalışmalarına ağırlık verilerek damızlık temini konusunda DKKYB'nin organizasyon yapması gerekmektedir. Yüksek verim seviyeli sağlıklı damızlık koçlar üretilerek üreticilere verilmesi faydalı olur. Bu konuda yapılacak çalışmalar desteklenebilir.
GK.2.	Meraların İyileştirilmesi	
GK.2.1	Meralardan daha verimli bir şekilde faydalanabilmek için mera ve çayırların ıslahı ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik programlar geliştirilecektir. Bakanlık tarafından meraların ıslahına yönelik daha fazla bütçe ile daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.	Mera ve çayırların ıslahı ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik programlar geliştirilecektir.
GK.2.2	Meraların verimli kullanımı için yeniden tahsisi yapılacaktır.	Meraların daha verimli kullanılabilmesi, aşırı otlatmanın önlenmesi için Meraların tahsis işlemi yeniden yapılacaktır. Köylerin mera durumu ve hayvan varlığına göre meralar yeniden tahsis edilecektir. Mera kapasitesi belirlenerek bu kapasitenin üstünde hayvan alımına izin verilmeyecektir.
GK.2.3	Meraların su sorununu çözmek için göletler yapılacak ya da su kuyuları açılacaktır. Hayvanlar için su yalıkları yapılacaktır.	Mera alanına yeteri düzeyde su kaynağı oluşturulup gerekli sıvıtlar yapılacaktır. Kurak-susuz meralara sondaj vurulup suluk konulacaktır. Uygun meralarda su göletleri oluşturulacaktır.
GK.2.4	Meralarda ıslah ve amenajman işlemleri yapılacaktır.	Meralarda gerek iklim şartları gerekse fazla otlatma nedeniyle meraların ot kalitesinde önemli sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu anlamda, meralarda ıslah ve amenajman işlemleri yapılacaktır.
GK.2.5	Mera ve yaylalara kalıcı barınaklar veya sundurma tipi maliyeti düşük barınaklar yapılması desteklenecektir.	Hayvanlar meralarda belirli bir süre sürekli olarak kaldıkları için hayvanların et ve süt verimine etki edecek mera koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu anlamda, meralarda hayvan barınakları ya da gölgelikler oluşturulacaktır.
GK.2.6	Meralarda çobanlar için konaklama mekanları oluşturulacaktır.	Bölge hayvancılığının en büyük sorunlarından biri nitelikli çoban bulunamamasıdır. Bu anlamda, çobanlık mesleğinin cazip kılınabilmesi için çalışma şartlarının iyileştirilmesi önem arz etmekte olup, bu anlamda meralarda çobanlar için konaklama mekanları oluşturulacaktır.

GK.3	İnsan Kaynaklarının Nitelik ve Nicelik Yönünden İyileştirilmesi	
GK.3.1	Gençlerin sektöre ilgisini artıracak çalışmalar yapılacaktır. Hayvancılık faaliyetleriyle uğraşacak genç girişimcilere mali ve teknik destekler sağlanacaktır.	DAP bölgesinin bütün havzalarında hayvancılık faaliyetiyle daha çok orta ve üstü yaş grubundaki insanların iştegi etikleri, gençlerin bu sektörde çalışmak istemedikleri bilinmektedir. Bu anlamda, genç nüfusun hayvancılık sektörüne ilgilerini artırıcı teşvik mekanizmaları geliştirilecektir. Kırsal alanda büyük çaba gerektiren hayvancılık faaliyetleriyle uğraşacak genç girişimcilere mali ve teknik destekler sağlanması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası çerçevesinde uyguladığı ve kırsalda tarımsal faaliyetlerle uğraşan genç nüfusa verdiği desteklere benzer programlar uygulanmalıdır. Bölgede hayvancılık faaliyetleriyle uğraşan veya uğraşmak isteyen genç işgücünü ön ödeme ve alım garantisi, daha yüksek yatırım desteği, iş geliştirme hibeleri gibi araçlarla teşvik edecek ve kırsalda kalmalarını sağlayacak programlar geliştirilmelidir.
GK.3.2	Nitelikli çoban ihtiyacını karşılayacak çözümler üretilecektir. Bu bağlamda, çoban istihdam desteğinin artırılarak devam etmesi gerekir	Sektör işletmelerinin nitelikli çoban ihtiyacını karşılayacak çalışmalar ve projeler yapılacaktır. Bu bağlamda, çoban istihdam desteğinin artırılarak devam etmesi gerekir.
GK.3.3	Hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında bölgede veteriner hekim sayısı artırılacaktır.	Devlet kadrolarında çalışan veteriner hekimlerin evrak ve küpeleme işi gibi teknisyen veya memurların yapacağı işlerle uğraştırılmamalı, hastalıklarla mücadele konusunda yoğun şekilde istihdamları sağlanmalıdır. Hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında bölgede veteriner hizmetlerinden faydalanma düzeyini artırmak için çalışmalar yapılmalıdır. Hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında bölgede veteriner hekim sayısı artırılacaktır. Gezici Veteriner Hekim kadrosu tahsis edilecektir.
GK.3.4	Hayvancılık konusunda yeterli düzeyde eğitim almamış olan hayvan yetiştiricilerinin eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesi, iyi uygulamalarla ve görsel materyallerle bölgedeki hayvan yetiştiricilerine sürü yönetimi, hayvan sağlığı, bakımı, aşılması vb. konularda eğitimler verilmesi sağlanacaktır.	DAP bölgesinde hayvan ölümleri hayvancılığın önemli bir sorunu olarak görülmektedir. Bu ölümlerin azaltılması, verimin artırılması için üreticilerin hayvancılık konusunda bilinç düzeylerinin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Hayvancılığın verimli bir hale getirilebilmesi için hayvan sağlığı, bakımı ve beslemeyle ilgili çeşitli (Hayvan Sağlığı, Hastalıklarla Mücadele, Yetiştiricilik, İslah, Gıda Güvenliği ve Veteriner Halk Sağlığı, Hayvan Hakları ve Refahı, Hayvan Besleme, Sınır Kontrolleri ve Bilgi İletişim Sistemleri gibi) eğitim programları, çalıştaylar ve projeler yapılacaktır. Bu anlamda, üreticilere hayvan hastalıkları, bakımı ve beslemesi gibi konularda eğitimler verilecektir.
GK.4	Altyapının İyileştirilmesi	
GK.4.1	Yeni yolların yapımı ve mevcut yolların bakım faaliyetleri desteklenecektir.	Bölgede üreticinin hayvanlarının rahatlıkla meraya götürebileceği, satış alanlarına götüreceği ve hayvan ürünlerini iç ve dış pazara ulaştırabileceği bir ulaşım ağının oluşması için yol çalışmalarına ağırlık verilecektir. Bu anlamda, havzanın yol eksikliğini giderecek yol yapım çalışmaları desteklenecektir.
GK.4.2	Meralara ulaşımı rahatlatarak yol bakım ve yapım çalışmaları yapılacaktır.	Meraya dayalı hayvancılık DAP bölgesinde en yaygın hayvancılık türüdür. Ancak hayvanların meraya götürülmesinde yol şartlarından dolayı önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu anlamda, meralara ulaşımı rahatlatarak yol bakım ve yapım çalışmaları yapılacaktır.

GK.5	Üstyapının İyileştirilmesi	
GK.5.1	Süt ve süt ürünleri tesisleri, fabrikası/ları kurulması sağlanacaktır.	Havza hayvancılığı tarafından üretilen sütlerin bir kısmı geleneksel metotlarla hayvancılık yapan bireyler tarafından işlenmektedir. Bir hayvan üreticisi yeterli süt miktarına ve makine- teçhizata sahip olmadığı için sütü ekonomik anlamda verimli ve sağlık koşullarına uygun hijyen şartlarıyla işleyememektedir. Bu anlamda, sütlerin daha sağlıklı muhafaza edileceği, işlenebileceği süt işleme tesisleri kurulacaktır.
GK.5.2	Süt toplama merkezi/leri veya süt toplama kooperatif/leri kurulacaktır.	Meralarda mesafe, yol, sütün soğutulması için elektrik ve ekipman eksikliği, sağlıklı şekilde sağım yapılamaması gibi sorunlar nedeniyle sütün soğutulmuş kalitesini koruyarak süt işleme tesislerine getirilmesi oldukça zordur. Bu sorunları çözmek için üreticilere süt soğutma tankları almaları için destek verilecek ve sütler belirli merkezlerde toplanarak soğutma tankları olan araçlarla süt işleme tesislerine gönderilecektir. Bu sorunun çözülmesiyle birlikte öncelikle mevcut süt işleme tesislerinin optimal kapasite ile çalışmaları sağlanacak daha sonra havzada ihtiyaçlara bağlı olarak yeni süt ve süt ürünleri fabrikası/ları kurulması sağlanacaktır. Dolayısıyla, havzada süt toplama merkezleri kurulacaktır.
GK.5.3	Bölgede hayvan alımı yaparak eti işleyecek büyük kapasiteli et ürünleri entegre tesislerin kurulması, et işleme tesislerinin yapılması desteklenecektir.	Havzada yetiştirilen hayvanların büyük bir kısmı canlı hayvan olarak bölge dışına nakledilerek satılmaktadır, bu da katma değer kaybına neden olmaktadır. Havzada yetiştirilen hayvanların havzada kesiminin yapılarak etlerin işlenmiş ürüne dönüştürülmesi sektörde üretilen ürünlerin katma değerinin artmasına neden olacaktır. Ayrıca başka bölgelere hayvanların taşınmasından kaynaklanan maliyetleri de ortadan kaldıracaktır. Bu anlamda, et işleme tesisleri kurulacaktır.
GK.5.4	Hayvancılık sektörünün bir ürünü olan deriyi işleyecek deri fabrikalarının kurulması desteklenecektir.	Hayvancılıkta katma değeri yüksek üretim alanlarından birisi de hayvan derisinin işlenerek deri ürünlerine dönüştürülmesidir. Havzada yeterli düzeyde hayvan yetiştirilme faaliyeti olduğundan, kesimi yapılan hayvanların derilerini işleyecek deri işleme tesisleri kurulacaktır.
GK.5.5	İmkanları iyileştirilmiş ve modernize edilmiş kesimhanelerin kurulması desteklenecektir. Ayrıca küçük kapasiteli kesimhane yapım işleri desteklenmelidir.	Finansman sorunu olmayan büyük ölçekli, imkanları iyi ve modernize olan kesimhanelerin kurulumu desteklenecektir. Ayrıca küçük kapasiteli kesimhane yapım işleri desteklenmelidir.
GK.5.6	Firmaların ihtiyaç duydukları süt sağım, süt soğutma tankları gibi makine ve teçhizatın alımı desteklenecektir. Bu tür alet ve makinelerin Bakanlık tarafından hibe destek programı kapsamında desteklenmesi gerekmektedir.	Üretimin daha verimli, kaliteli, hijyenik, standartlara uygun ve düşük maliyetle yapılabilmesi için üreticinin ihtiyaç duyduğu tarım ve hayvancılıkla ilgili makine-teçhizata sahip olması önem arz etmektedir. Bu anlamda, firmaların ihtiyaç duydukları süt sağım, süt soğutma tankları gibi makine ve teçhizatın alımı desteklenecektir. Bu tür alet ve makinelerin Bakanlık tarafından hibe destek programı kapsamında desteklenmesi gerekmektedir.
GK.6	Lojistik İmkanların İyileştirilmesi	
GK.6.1	Havzalarda et ve süt ürünlerinin uygun koşullarda muhafazasını sağlayacak ürün depolarının yapımı desteklenecektir.	Üretilen ürünlerin hijyenik, kaliteli, sağlıklı ve bozulmadan korunabilmesi, saklanabilmesi, muhafaza edilebilmesi için depolara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda, ürün depolarının yapımı desteklenecektir.
GK.6.2	Havzalardaki lojistik altyapının iyileştirilmesi için yem depolama tesisleri/ambarları, soğuk hava depoları gibi tesislerin yapılması desteklenecektir.	Havzadaki hayvancılık sektörünün en önemli üretim girdilerinden olan yemlerin uygun ortamlarda depolanması bir yandan yemde bozulmaları engelleyeceğinden diğer yandan toplu üretim veya satın almalara imkan sağlayacağından dolayı önemlidir. Bu anlamda, yem depolarının yapımı desteklenecektir.
GK.6.3	Sektörün üretim girdi ve çıktılarının transferine ilişkin taşıma iyileştirme projeleri desteklenecektir. Örneğin	Sektörün üretim girdi ve çıktılarının transferine ilişkin taşıma iyileştirme projeleri desteklenecektir. Örneğin, hayvan taşıma araçlarının daha profesyonel nakil araçlarına dönüştürülmesi hayvan refahı ve verimlilik açısından gereklidir.

	hayvanların uygun araçlarla taşınmasına yönelik çalışmalar desteklenecektir.	
GK.7	Finansal Yapının İyileştirilmesi	
GK.7.1	Üreticilerin ihtiyaç duydukları kredi olanaklarına rahat ve uygun koşullarda ulaşabilmeleri için finans kurumları ile birlikte çeşitli mekanizmalar geliştirilecektir.	Havzalardaki hayvan yetiştiricisi firmaların büyük bir kısmı finansal açıdan yeterli düzeyde olmayan bu nedenle de kendi gelişimlerini gerçekleştiremeyen firmalar durumundadırlar. Firmaların bireysel olarak finans kurumlarıyla görüşerek kredi olanakları elde etmeleri oldukça meşakkatli bir durumdur. Bu anlamda, üreticilerin ihtiyaç duydukları kredi olanaklarına rahat ve uygun koşullarda ulaşabilmeleri için finans kurumları ile birlikte çeşitli mekanizmalar geliştirilecektir.
GK.7.2	KOSGEB, TKDK ve Kalkınma Ajansı gibi kurumların olanaklarından havzadaki hayvan yetiştiricilerinin faydalanması sağlanacaktır.	Havzalardaki hayvan yetiştiricilerinin ihtiyaç duydukları finansmanın bir kısmı çeşitli kamu kurumlarından sağlanabilir. Ancak, bu firmalar geleneksel yapıdaki küçük firmalar oldukları için proje yazmak ilgili kuruma başvurmak gibi konularda yetersiz kalabilmektedirler. Bu anlamda, Kalkınma Ajansı gibi kurumların olanaklarından havzadaki hayvan yetiştiricilerinin faydalanması sağlanacaktır.
	FİRMA STRATEJİLERİ VE REKABET YAPISI	
	Sektördeki firmaların kurumsal yapılarının, verimlilik, yenilikçilik ve rekabetçiliklerinin ve firmalar arası işbirliği-güç birliğinin güçlendirilmesi.	
FS.1	Pazarlama ve Satış Faaliyetlerinin İyileştirilmesi	
FS.1.1	Hayvansal ürünler bölgede değerlendirilerek katma değeri artırılabilecek, peynir, kaşar gibi marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili Ar-Ge ve markalaşma çalışmaları yapılacaktır.	Hayvansal ürünler bölgede değerlendirilerek katma değeri artırılabilecek, peynir, kaşar gibi marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili Ar-Ge ve markalaşma çalışmaları yapılacaktır.
FS.1.2	Yöreye özgün ürünlerin markalaşması için faaliyetler desteklenecektir.	Yöreye özgün ürünlerin markalaşması için faaliyetler desteklenecektir.
FS.1.3	Ürünler için Coğrafi İşaret alınacaktır.	Coğrafi işaretler, ayırt edici özelliği ile ön plana çıkan ve bulunduğu bölge ile özdeşleşen doğal ürünler, tarım, maden ve el sanatları ile sanayi ürünlerine verilen işaretlerdir. Coğrafi işaret alınabilecek havza ürünlerinin olup olmadığı araştırılacak, coğrafik işaret alabilecek ürünlerde bu işlem yapılacak ve bu ürünlerin markalaştırılması, etkin tanıtımı yapılacaktır.
FS.1.4	Mevcut hayvan pazarlarının şartları iyileştirilecektir.	DAP bölgesi hayvancılık sektörü ile ilgili yapılan alan araştırmasında, üreticilerin büyük bir kısmı mevcut hayvan pazarlarının şartlarının yetersizliğinden yakınmışlardır. Üretici ile satıcının bir araya geldiği alanlar olarak hayvan pazarları önem arz etmektedir. Bu anlamda, mevcut hayvan pazarlarının şartları iyileştirilecektir.
FS.1.5	Havzalarda modern hayvan pazarları kurulacaktır.	Üretici ile tüketicinin bir araya geldiği hayvan pazarlarının modern yapıda olmaları daha kaliteli alıcıların havzaya gelerek hayvanları satın almalarına yol açacaktır. Bu anlamda, havzalarda modern hayvan pazarları kurulacaktır.
FS.1.6	Üretilen yöresel hayvan ve hayvansal ürünlerin satışının yapılacağı tesisler ve ortak satış alanları oluşturulacaktır.	Yöresel ürünler üreten geleneksel ya da küçük ölçekli işletmelerin büyük bir kısmının kendi firma imkanlarıyla bu ürünleri profesyonel anlamda tanıtılabilmeleri ve satışlarını yapabilmeleri neredeyse imkansızdır. Bu anlamda, üretilen yöresel ürünlerin satışının yapılacağı tesisler ve ortak satış alanları oluşturulacaktır.
FS.1.7	Firmaların optimal işletme büyüklüğüne ulaşmalarını sağlayacak faaliyetleri desteklenecektir.	Firmalar genellikle küçük ölçekli olarak kurulur ve daha sonra büyüyerek orta ve büyük ölçekli firmalar konumuna ulaşarak kar maksimizasyonuna ulaşmaya çalışırlar. Optimal büyüklüğe ulaşan firmalar rakiplerine göre rekabetçi üstünlük kazanırlar. Bu anlamda, havzalardaki hayvancılık firmalarının daha karlı ve verimli faaliyet sürdürmelerini sağlayacak büyüme etkinlikleri desteklenecektir. Firmaların optimal işletme büyüklüğüne ulaşmalarını sağlayacak

		faaliyetleri desteklenecektir. Örneğin, büyükbaş hayvancılıkta süt üretiminde optimal büyüklük minimum 10 süt hayvanı ve et üretiminde optimal büyüklük minimum 20 hayvan gibi.
FS.1.8	Gıda güvenliği ve işletme hijyen standartları yaygınlaştırılacaktır.	Havzalarda yetiştirilen hayvan, et-et ürünleri, süt-süt ürünlerinin satışını kolaylaştırmak için firmalarda gıda güvenliği ve hijyen standartlarına uygun faaliyetlerin yapılması sağlanacaktır. Bu konulara ilişkin firmalara bilinçlendirme eğitimleri verilecek ve firmaların denetimleri yapılacaktır.
FS.2.	Üretim Yöntemlerinin İyileştirilmesi	
FS.2.1	Modern hayvan barınaklarının yapımı desteklenecektir.	Bölgede bulunan hayvan barınaklarının bir kısmı iyileştirmeye dahi elverişli olamayacak kadar kötü durumdadır. Bir kısmı ise işletmelerin büyüme hedeflerini karşılayacak potansiyele sahip değildir. Bu anlamda, modern hayvan barınaklarının yapımı desteklenecektir. Burada, farklı hayvan sayıları için farklı büyüklükte barınak tip projeleri hazırlanarak bunların yapımı için üreticiler desteklenebilir.
FS.2.2	Mevcut barınakların rehabilite edilerek modern bir yapıya dönüştürülmesine yönelik projeler desteklenecektir.	DAP bölgesinde yapılan alan araştırmasında hayvan barınaklarının büyük bir kısmının havalandırma, yemleme, sulama, hijyen, altlık idaresi ve diğer bir çok açıdan yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Hayvan yetiştirilmesinde barınak kalitesi üretim kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Verimliliğin artması için barınak şartlarının iyileştirilmesi yönünde çalışmalar yapılması önem arz etmektedir. Bu anlamda, mevcut hayvan barınaklarının iyileştirilmesi faaliyetleri desteklenecektir.
FS.2.3	Hayvan hastalıklarıyla mücadele kapsamında aşılama, koruyucu hekimlik gibi konularda destek sağlanacaktır. Hayvan sağlığı açısından aşılama ve kullanılacak aşılar kapsamında üreticilerin bilgilendirileceği ve aşı desteğinin sunulacağı çalışmalar yapılacaktır.	Hayvan sağlığı açısından aşılama ve kullanılacak aşılar kapsamında üreticilerin bilgilendirileceği ve aşı desteğinin sunulacağı çalışmalar yapılacaktır. Bölgede görülen salgın hastalıklar belirlenerek aşı takvimleri oluşturulmalıdır. Aşı takviminin uygulanması konusunda Tarım Bakanlığı ve serbest veteriner hekimler organize olarak bölgedeki tüm koyunların aşılması sağlanmalıdır. Özellikle burucella aşılması konusunda kapsamlı bir organizasyon yapılmalıdır.
FS.2.4	Yenilikçi et ve süt ürünlerinin ortaya çıkartılmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları desteklenecektir.	Havzalara özgü et ve süt ürünlerinin üretilmesi, rekabetçiliği pozitif etkileyecek ve ürünlerin katma değerini artırmış olacaktır. Bu tür ürünlerin üretilmesi ar-ge çalışmaları ile mümkün olabilecektir. Yeni bir ürün fikri olan üretici veya üretici birlik/kooperatiflerin bu fikirlerinin uygulamaya dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini açığa çıkartmak için ar-ge çalışması yapmak gerekecektir. Bu konuda üreticiler veya üretici örgütleri desteklenecektir. Desteleme hem finansal katkı sağlama hem de üniversite laboratuvar imkanlarından, oradaki araştırmacılaran yararlanmak şeklinde de sunulabilir.
FS.3	Firmaların Kurumsal Yapı Yönünden İyileştirilmesi	
FS.3.1	Firmaların kurumsallaşma çalışmaları desteklenecektir.	Firmaların uzun dönemli karlılık elde edebilmeleri ve büyüyerek varlıklarını sürdürebilmelerinde kurumsal bir yapı kazanmaları önem arz etmektedir. Bu anlamda, firmaların kurumsallaşma çalışmaları desteklenecektir.
FS.3.2	Firmaları optimal kapasiteye ulaştıracak ve optimal kapasitelerini kullanmalarını sağlayacak faaliyetler desteklenecektir.	Firmaların karlılıklarının artması ve rekabetçi bir yapıyla varlıklarını sürdürebilir kılmaları için optimal işletme ölçeğine ulaşmaları gerekmektedir. Optimal işletme büyüklüğü sabit maliyetleri birim üretim açısından minimize edeceğinden toplam maliyeti arzu edilen düzeylere çekecektir. Ancak, havzalarda bulunan hayvancılık işletmelerinin büyük bir kısmı optimal büyüklükten oldukça uzak geleneksel işletmeler görünümündedirler. Bu anlamda, firmaları optimal kapasiteye ulaştıracak ve optimal kapasitelerini kullanmalarını sağlayacak faaliyetler desteklenecektir.
FS.3.3	Firmaların üretim, pazarlama, ar-	Havzalardaki firmalar çok küçük firmalar düzeyinde olduklarından

	ge gibi konularda birlikte hareket ederek sinerjik etki oluşturacakları işbirliği-güç birliği projeleri desteklenecektir.	ürettikleri ürünleri kendi başlarına pazarlayabilmeleri, tanıtımını yapabilmeleri, ar-ge çalışmasını yapabilmeleri neredeyse imkansızdır. Ancak firmaların bir araya gelerek oluşturacakları güçlü örgütlü yapılar bu söylenenleri rahatlıkla üreticiler adına gerçekleştirebilirler. Bu anlamda, firmaların üretim, pazarlama, ar-ge gibi konularda birlikte hareket ederek sinerjik etki oluşturacakları işbirliği-güç birliği projeleri desteklenecektir.
--	---	--

KÜMELENME FORMASYONU		
Sektörde örgütlenme düzeyi (kooperatifler, birlikler, depolar vb.) ve paydaşlarla ilişkiler geliştirilecektir.		
KF.1	Tedarikçi Yapısının İyileştirilmesi	
KF.1.1	Yemin temini için bölgeye yeterli nitelik ve nicelikte tedarikçi çekilecektir.	Havzalara yem tedarikçi firmaların gelmeleri için çeşitli yasal kolaylık ve kuruluşla ilgili destekler verilecektir.
KF.1.2	Sektörün ihtiyaç duyduğu üretim girdilerini sağlayan eksik tedarikçilerin bölgeye gelmesi teşvik edilecektir.	Yem tedarikçileri dışında hayvancılık sektörüyle ilgili diğer üretim girdilerini (makine-teçhizat satan, ilaç satan vb.) sağlayan tedarikçiler için havzaların şartlarını cazip kılabilecek çalışmalar yapılacaktır.
KF.1.3	Tedarikçilerin sektörü güçlendirecek yapıda olmaları yönündeki çalışmaları desteklenecektir.	Havzalarda şu anda faaliyette bulunan tedarikçilerin karşılaştıkları sorunları giderecek çalışmalar yaparak tedarikçilerin sektöre katkısını artırmak amaçlanacaktır.
KF.2.	Kamu Yönetiminin Sektördeki Rolünün İyileştirilmesi	
KF.2.1	Kamu kurumlarının sektörün gereksinimlerini karşılayacak projeleri desteklenecektir.	Kamu kurumları tarafından hayvancılık sektörüne yönelik geliştirdikleri projeler hem finansal hem de uygulama desteği açısından desteklenecektir.
KF.2.2	Kamu kurumlarının imkanları mevzuatın el verdiği ölçüde sektörün kullanımına sunulacaktır.	Kamu kurumlarının makine-teçhizat envanterleri, iş makineleri parkurları ve insan kaynakları olanakları havzalardaki hayvancılık sektörünün gereksinimini karşılamak için kullanıma sunulacaktır.
KF.2.3	Veteriner hekim gibi kamu personelinin sektöre yönlendirici olarak destek vermesi sağlanacaktır.	Kamuda istihdam edilen veteriner hekimlerin sadece evrak üzeri işlemlerden ayrılarak bizzat sahada firmalara danışmanlık ve yönlendirme desteği sunmaları sağlanacaktır.
KF.2.4	Kamu kurumlarına ait laboratuvar ve atölyelerin sektör taleplerine yönelik çalışmalar yapılması sağlanacaktır.	Hayvancılık sektörünün gerek hayvan hastalıkları, ırk ıslahı gibi çalışmaları gerekse sektör ürünlerinin katma değerini artırıcı çalışmalarında kamu kurumlarının laboratuvar ve teknik desteğinden faydalanma olanağı oluşturulacaktır.
KF.2.5	Sektörün taleplerinin ilgili bakanlıklara ulaştırılması ve bunların karşılanması için gerekli süreçler valilik ve diğer ilgili kamu kurumları tarafından takip edilecektir.	Sektördeki firmalarla zaman zaman saha çalışmaları yapılarak karşılaştıkları sorunlar ve talepleri öğrenilip bu sorunların giderilmesi ya da taleplerin yerine getirilmesi için ilgili Bakanlık, Genel Müdürlük gibi makamlara bunların iletilmesinde Valilik ve diğer ilgili kamu kurumları aktif rol alacaklardır.
KF.3	Yerel Yönetiminin Sektördeki Rolünün İyileştirilmesi	
KF.3.1	Yerel yönetimlerin sektörün gereksinimlerini karşılayacak projeleri desteklenecektir.	Sektör firmalarının sorunlarından yerel yönetimlerin görev alanlarına girenlerin çözümü yönünde yerel yönetimlerin geliştirdikleri projeler finansal ve uygulamaya dönüştürme açısından desteklenecektir.
KF.3.2	Yerel yönetimlerin yol çalışmalarıyla üreticinin ulaşım sorununu çözmesi sağlanacaktır.	Hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi meralar başta olmak üzere çeşitli alanlara ulaşımın sorunlu olmasıdır. Bu sorunun çözümünde yerel yönetimlerden bir plan ve program çerçevesinde yardım alınacaktır.
KF.3.3	Yerel yönetimin imkanları mevzuatın el verdiği ölçüde sektörün kullanımına sunulacaktır.	Yerel yönetimlerin makine-teçhizat envanterleri, iş makineleri parkurları ve insan kaynakları olanakları havzalardaki hayvancılık sektörünün gereksinimini karşılamak için kullanıma sunulacaktır.
KF.3.4	Belediyelerin hayvan pazarı	Hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi de yetiştirilen

	projeleri oluşturmaları sağlanacaktır.	hayvanların satış aşamasında ihtiyaç duyulan hayvan pazarlarının nitelik ve nicelik açısından yetersizliğidir. Bu da, firmaların hayvanlarını satış maksadıyla canlı olarak başka bölgelere gönderme zorunluluğunu doğurmaktadır. Bunun çözümü için havzalarda Belediyelerin öncülüğünde yapılacak hayvan pazarlarının desteklenmesi gerekliliğini açığa çıkartmaktadır.
KF.3.5	Yerel yönetime ait laboratuvar ve atölyelerin sektör taleplerine yönelik çalışmalar yapılması sağlanacaktır.	Hayvancılık sektörünün gerek hayvan hastalıkları, ırk ıslahı gibi çalışmaları gerekse sektör ürünlerinin katma değerini artırıcı çalışmalarında yerel yönetimlerin laboratuvar ve imkanlarından faydalanma olanağı oluşturulacaktır.
KF.4	Bilgi Üreten Kurumların Sektördeki Rollerinin İyileştirilmesi	
KF.4.1	Üniversitelerde sektörün sorunlarını konu edinen projelerin desteklenmesi sağlanacaktır.	Üniversiteler eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yanı sıra kurulu buldukları bölgenin sorunlarına çözüm üretecek çalışmalar yapan birer araştırma kurumlarıdır. Bu anlamda Üniversitelerin Bilimsel Araştırma Proje (BAP) birimlerine sundukları projeler gerekse de TÜBİTAK gibi kurumlara gönderilmek üzere hazırlayacakları projelerde konu olarak hayvancılık sektörünü esas alan projeler hazırlanabilir. Bu projelerin hazırlanmasında ilgili üniversitelere gerekli destek (eş finansman, veri sağlamak, uygulama imkanı vermek gibi) verilebilir.
KF.4.2	Enstitülerde yapılan lisansüstü tezlerde, sektörü ilgilendiren konuların ele alınması sağlanacaktır.	Üniversite bünyelerinde bulunan Enstitülerde gerek Yüksek Lisans gerekse Doktora düzeyinde tezler hazırlanmaktadır. Bu tezlerde hayvancılık sektörünün bir sorunu ya da ürün geliştirme gibi konular çalışılabilir. Bu tür tez konuları için veri sağlama, sahayı araştırmacıya açma vb. konularda destek sunulabilir.
KF.4.3	Ziraat fakültelerinin hayvancılık ve yem üretimi konularında sektörü desteklemeleri sağlanacaktır.	Sektör birlikleri, kooperatifleri veya firmaları aracılığıyla Bölge Üniversitelerindeki Ziraat Fakülteleri ile iletişimi artırarak bu Fakültelerin personel ve laboratuvar imkanları ile hayvancılık ve yem üretimi konularında ar-ge, eğitimler verme gibi yönlerden sektörü desteklemeleri sağlanacaktır.
KF.4.4	MYO'larda çobanlık eğitimi verilen bölümler açılacaktır.	Bölge Üniversitelerinin Meslek Yüksek Okullarında, Sürü Yönetimi (Çobanlık eğitimi) gibi programların açılması için ilgili üniversitelerle gerekli iletişim kurulacaktır.
KF.4.5	İİBF'lerden pazarlama, markalaşma ve kurumsallaşma konularında destek alınacaktır.	Hayvancılık sektörünün en önemli sorunları arasında pazarlama ve markalaşma sorunları yer almaktadır. Bu anlamda, bölge üniversitelerinin İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri ile iletişim sağlanarak firmaların pazarlama, markalaşma ve kurumsallaşmaları konusunda eğitimler alınması veya bu konularda danışmanlık hizmeti alınması imkanı sağlanabilir.
KF.4.6	Üniversitelere ait laboratuvar ve araştırma ve uygulama birimlerinde sektör taleplerine yönelik çalışmalar yapılması sağlanacaktır.	Hayvancılık sektörünün gerek hayvan hastalıkları, ırk ıslahı gibi çalışmaları gerekse sektör ürünlerinin katma değerini artırıcı çalışmalarında üniversitelerin laboratuvar ve atölyelerinden faydalanma olanağı oluşturulacaktır.
KF.5	Eğitim Kurumlarının Sektördeki Rollerinin İyileştirilmesi	
KF.5.1	Üniversitenin bölgede hayvancılık sektörü ile ilgili bölüm ve program açmaları ve sektörü konu edinen projeler yapmaları sağlanacaktır.	Hayvancılık sektörünün gerek sorunlarına çözümler üretmek gerekse ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanı yetiştirmek için bölgedeki üniversitelerin hayvancılık, bitki yetiştirme, üretim, pazarlama, dış ticaret gibi alanlarda yeni bölüm ve programlar açmalarını sağlamak için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.
KF.5.2	Üniversitelerde hayvancılık enstitüsü kurulması sağlanacaktır.	Bölgede aktif nüfus, hayvan sayısı ve mera alanları gibi parametreler esas alınarak uygun il merkezleri veya ilçelerde Üniversitelere bağlı Hayvancılık Enstitülerinin kurulması için gerekli girişimlerde bulunulacaktır.
KF.5.3	Bölge Hayvancılık Sürekli Eğitim ve Araştırma Merkezi/Enstitüsü'nün kurulması sağlanacaktır.	Sektörün bugünü ve geleceğine yönelik dünyada ve Türkiye'deki gelişmelerin aynı zamanda hayvancılığa ilişkin üretim, pazarlama, kurumsallaşma, markalaşma gibi konularda araştırmaların yapılacağı ve eğitimlerin verileceği "Bölge Hayvancılık Sürekli Eğitim ve Araştırma Merkezi/Enstitüsü'nün kurulması faydalı olacaktır.

KF.6	Sektörel Sivil Toplum Kuruluşlarının Sektördeki Rollerinin İyileştirilmesi	
KF.6.1	Süt toplama merkezi/leri veya süt toplama kooperatif/leri kurulacaktır.	DAP bölgesinde hayvancılık sektörünün en önemli sorunlarından birisi üretici firmaların ürettiği sütlerin hijyenik ve ekonomik koşullarda toplanıp süt ürünleri üreticisi firmalara ulaştırma sorunudur. Havzada üretilen sütün sistematik olarak toplanabilmesi için özellikle üretici birlik veya kooperatiflerinin öncülüğünde süt toplama merkezleri oluşturulması bir zorunluluktur. Aksi takdirde, süt ürünleri üretici firmaları yeterli süt bulamadıklarından kapasitelerini kullanamadıkları yönünde yakınmalarını sürdürecektir, diğer yandan da üreticiler sütlerini satamadıklarından dolayı süt üretiminin kendileri için cazip bir alan olmadığından şikayetçi olacaklardır.
KF.6.2	Üretim girdilerinin (başta yem olmak üzere) alımında ve üretilen ürünlerin (canlı hayvan, et, süt ve et-süt ürünleri) satışında pazarlık gücünün artırılabilmesi için sivil örgütlenmelerin (yetiştirici ve üretici birlikleri) kapasiteleri artırılacak ve yeni Kooperatifler kurulacaktır.	DAP havzalarında yem üretimi maalesef yeterli düzeyde yapılamamaktadır. Ayrıca, işletmelerin büyük bir kısmı geleneksel işletme veya küçük işletme boyutundadırlar. Bu işletmelerin kendi hayvanları için yem alımlarında toplu alım olmadığı için yem fiyatları yüksek olabilmektedir. Yine aynı şekilde hayvancılık işletmeleri ürettikleri ürünler miktar olarak az olduğundan, markalaşamadıklarından dolayı da satış fiyatları düşük düzeyde gerçekleşmektedir. Bu sorunların aşılıp ölçek ekonomisinden faydalanabilmek için havzada üretici birlik ve kooperatiflerinin kurulması gerekmektedir.
KF.6.3	Hayvan borsasının kurulması sağlanacaktır.	Hayvan borsası; canlı büyükbaş ve küçükbaş hayvanların değer bulduğu yerdir. Yani üretici ve tüccarın bir araya geldiği, fiyatın belirlendiği ve ürünün hak ettiği değeri bulduğu yerdir. Ayrıca Borsa, kayıt dışı satım ve alımın önüne geçildiği ve canlı hayvan sevkiyatlarının kontrol altına alındığı kurumdur. Devletin kazandığı verginin kayıt dışında kalması borsa sayesinde önlenmektedir. Böylece borsa, hem devletin, hem üreticinin ve aynı zamanda tüccarların haklarını koruyan ve tüm paydaşların kazanç elde etmesini sağlayan bir kurumdur. Bununla birlikte borsa içinde yapılan alım satımlar veteriner hekim kontrolünde olduğundan halk sağlığının da korunduğu yerdir. Bu anlamda üretici, tüketici ve devletin haklarını koruma anlamında Canlı Hayvan Borsası kurulması gerekmektedir.
KF.6.4	Üretici birliklerinin üreticilere katkılarının artırılması yönünde ve daha aktif olmalarını sağlayacak çalışmalar yapılacaktır. (Örneğin, Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliklerine -DKKYB- etkinlik kazandırılması gibi.)	Üretici birlikleri ya da kooperatiflerin mevcutta üyelerinin desteklemelerinden aldıkları paylarla ayakta kaldıkları, asıl işlevleri olan üreticinin haklarını koruma, sorunlarını çözme ve onları yönlendirmede pasif kaldıkları bilinmektedir. Bu durumun mutlaka ortadan kaldırılması ve üretici birlik ve kooperatiflerinin etkinlik ve performans değerlendirmelerini yapacak mekanizmalar kurarak aktif olmayan birlik ve kooperatiflerde yeniden örgütlenmeye gidilmesi gerekmektedir.
KF.6.5	Hayvan sağlığı ve sektör verimliliği açısından serbest veteriner hekimler ile üretici birlikleri arasında işbirliği ve dayanışmayı sağlayacak çalışmalar yapılacaktır.	Bölgedeki serbest veteriner hekimlerden hayvancılık sektörünün sorunlarını çözmek ve verimliliği artırma yönünde daha fazla destek alınacak bir sistem kurgulanmalıdır.
KF.6.6	Bölgede eksikliği hissedilen üretici birliklerinin tespiti ve kurulumu sağlanacaktır.	Havzada hangi üretici birliklerinin bulunması havza hayvancılığının gelişimine katkı sunacak ise bunlar tespit edilerek kurulumları sağlanacaktır.
KF.7	Medyanın Sektördeki Rollerinin İyileştirilmesi	
KF.7.1	Medya kuruluşlarının bölgeye ve sektöre yönelik faaliyetleri ve yeterlilik düzeyleri incelenecektir.	Gerek Ulusal gerekse yerel medyanın hayvancılık sektörüne yönelik ne düzeyde faaliyetler yaptığı incelenerek, hayvancılık sektörü açısından medyanın daha etkin ve aktif olması sağlanacaktır.
KF.7.2	Sektörün sorunlarını ilgili yerlere duyuracak, medyanın oluşumu sağlanacaktır.	DAP bölgesi Hayvancılık Sektörünün sorunlarını konu edinen yerel gazete, dergi çıkartılması faaliyetleri gerçekleştirilecektir.
KF.7.3	Hayvancılık ile ilgili bölgesel TV	Başta TRT olmak üzere sektörü konu edinen TV programlarının yapılması

	programları yapılarak üreticinin bilinç düzeyi artırılacaktır.	için ilgili Basın Yayın organları ile iletişime geçilecek, programlar hazırlanacaktır.
KF.7.4	Ürünlerin tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini destekleyecek medya desteği oluşturulacaktır.	Havzada üretilen ürünlerin, bu ürünleri üreten firmaların, havzada hayvancılık alanında kurulu bulunan birlik ve kooperatiflerin tanıtımını yapacak medya ayaklı faaliyetler gerçekleştirilecektir.
TALEP KOŞULLARI		
Üretilen ürünlere yönelik talep nitelik ve nicelik olarak artırılacaktır.		
T1	Sektör Ürünlerine İç Talebi Artıracak Çalışmalar Yapmak	
T1.1	Ulusal (Türkiye) müşterilerin üretilen ürünler hakkında bilgi düzeyini artırıcı çalışmalar yapılacaktır.	DAP bölgesinde üretilen hayvan ve hayvansal ürünlerin özellikleri, kalitesi, farklılığını ön plana çıkartacak tanıtım çalışmaları yapılarak iç talep artırılmaya çalışılacaktır.
T1.2	Hayvansal ürünlere yönelik Türkiye'de tüketici tercihi araştırmaları yapılacaktır.	Üretilen ürünlere iç talebin artırılması için öncelikle talebin nasıl şekillendiğini bilip ona göre üretimi yönlendirmek gerekmektedir. Bu anlamda, hayvancılık sektörünün ürünlerine yönelik tüketici talep ve tercihlerini öğrenmeye yönelik alan araştırmaları yapılarak veriler elde edilecek ve bu verilerin analizi neticesinde tüketici talebini karşılayabilecek nitelik ve nicelikte ürünlerin üretilmesi ve geliştirilmesi sağlanacaktır. Bu yolla iç talep canlandırılacaktır.
T1.3	Fuarlara katılım desteklenecektir.	Hayvancılık ve hayvansal ürünlere yönelik ulusal fuarlara firma ve birlik/kooperatif olarak katılımlar desteklenecektir.
T1.4	Gıda mamulü satan zincir marketlerle görüşmeler yapılarak, yörede üretilen ürünlerin market raflarında yer alması sağlanacaktır.	Bölgede üretilen ürünlerin yurt içi pazarında istenilen paya sahip olabilmesi için üretici ile satıcıyı buluşturacak çalışmalar yapılmalıdır.
T2	Sektör Ürünlerine Dış Talebi Artıracak Çalışmalar Yapmak.	
T2.1	Uluslararası müşterilerin üretilen ürünler hakkında bilgi düzeyini artırıcı çalışmalar yapılacaktır.	DAP bölgesinde üretilen hayvan ve hayvansal ürünlerin özellikleri, kalitesi, farklılığını ön plana çıkartacak yurt dışı tanıtım çalışmaları yapılarak dış talep artırılmaya çalışılacaktır. Bu anlamda yabancı yayın kuruluşları, dergiler ve gazetelerde sektörel bilgilendirmelerin yapıldığı program ve yazıların yayınlanması için çaba sarf edilecektir.
T2.2	Hayvansal ürünlere yönelik yurtdışı tüketici tercihi araştırmaları yapılacaktır.	Ürünlere dış talebin artırılması için ürünlere yönelik yurtdışındaki potansiyel müşterilerin beklentilerini açığa çıkartacak alan araştırmaları veya veri incelemeleri yapılarak, yurtdışı müşterilerin beklenti ve zevklerine uygun ürünlerin üretilmesi sağlanacaktır.
T2.3	Üretilen ürünlerin Uluslararası Gıda Mamulleri Standartlarına göre üretilmesi sağlanacaktır.	Uluslararası Gıda Standartlarına ilişkin üreticileri bilinçlendirecek eğitim programları düzenlenecek ve üreticilerin bu standartlara uygun ürün üretmelerini sağlayacak şartlar oluşturulacak ve ürünlerin standartlara uygunluğunun denetimini yapacak bir denetim mekanizması kurgulanacaktır.
T2.4	Uluslararası fuarlara katılım desteklenecektir.	Hayvancılık ve hayvansal ürünlere yönelik uluslararası fuarlara firma ve birlik/kooperatif olarak katılımlar desteklenecektir.
T2.5	Gıda Mamulü İhracatçıları ile işbirliğine gidilecektir.	Havzada üretilen ürünlerin yurtdışı pazarlarına sunulabilmesi için Gıda Mamulü İhracatçıları ile iletişime geçilerek ürünlerin yurtdışına pazarlanabilmesi için nelerin yapılacağı konusunda destek alınacak ve bu firmalar aracılığıyla ürünlerin ihracatı gerçekleştirilecektir.
DEVLET		
Sektöre yönelik yasal altyapının piyasa ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmesi, teşvik ve desteklerin artırılarak sürdürülmesi.		
D1	Sektöre Yönelik Mevzuatın Piyasa İhtiyaçlarını Karşılama Düzeyi İncelenecek Ve Gerekli Düzenlemeler Yapılacaktır	
D1.1	Sektöre yönelik yasal altyapının piyasa ihtiyaçlarını karşılama düzeyi incelenecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Sektördeki üreticiler, birlikler, kooperatifler ve diğer sektör paydaşlarının görüşleri alınarak sektörün önüne açacak yasal altyapının oluşturulması için mevzuatın piyasa şartlarına göre iyileştirilmesine yönelik talep ve görüşler ilgili kurumlara iletilecektir.

D1.2	Yemde KDV indirimi gibi uygulamaların artırılması yönünde çalışmalar yapılacaktır.	Yemde KDV indirimi gibi üretim maliyetlerini aşağı çekecek indirim ve yasal düzenlemelerin sağlanması yönünde çalışmalar yapılacaktır.
D1.3	Mera kanununun yenilenmesi için çalışmalar yapılacaktır.	DAP bölgesinin mera varlığı açısından oldukça zengin olduğu ancak meraların bakımsız ve verimi düşük meralar olduğu bilinmektedir. Meraların verim düşüklüğü sebepleri içerisinde meraların doğru kullanılmaması da yer almaktadır. Bu anlamda, meraların kalitesini artırmak ve verimli kullanımını sağlamak için mera kanununda düzenlemeye gidilmesini sağlayacak çalışmalara yapılacaktır.
D2	Sektöre Yönelik Teşvik Ve Mali Desteklerin Düzeyi İncelenecek Ve Gerekli Düzenlemeler Yapılacaktır	
D2.1	Kırmızı et ihtiyacının tamamının yurt içinden sağlandığı bir yapının oluşturulması için mevcut devlet destekleri artırılacaktır.	Türkiye, maalesef, kırmızı et ithal eden ülke konumunda bulunmaktadır. Kırmızı et ihtiyacının tamamının yurt içinden karşılanması için et üretimini özendirerek teşvik mekanizmaları devam ettirilecek ve daha da iyileştirilecektir. Örneğin hayvan başına desteklemelerde kg. ağırlık da bir parametre olarak değerlendirilerek karkas ağırlığı fazla olan hayvanlara daha yüksek teşvik verilmesi sağlanacaktır. Örneğin, besi için ekstradan kiloda 1TL teşvik verilmesi için çalışmalar yapılacaktır.
D2.2	Bölgede hayvancılığa yönelik hibe ve teşviklerin üretimi artıracak şekilde organize edilmesi sağlanacaktır.	Hayvancılığa yönelik bütün teşviklerin mevcut üretim miktarını artırmayı sağlayacak bir yapıya dönüştürülmesi gerekmektedir. Örneğin, hayvan başına verilen destek mekanizmasında aynı firma yıl bazlı olarak hayvan sayısını artırdıkça hayvan başı alacağı destek miktarının da oransal olarak artacağı bir teşvik mekanizmasının kurulması sağlanacaktır.
D2.3	Gübre-mazot desteklemelerinin aktif şekilde ekim-biçim yapan üreticilere verilmesi sağlanacaktır.	Desteklerin bir kısmı maalesef arazi kimin üzerine kayıtlıysa onlara yapıldığından o araziyi kiralayarak ya da bir şekilde kullanarak gerçekten ekip- biçim kişiye destek verilememektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için desteklerin aktif şekilde ekim-biçim yapan üreticilere verilmesi sağlanmalıdır.
D2.4	Tarım ve hayvancılıkla ilgili alet-teçhizat teşviklerle desteklenecektir.	Üretimin daha verimli, kaliteli, hijyenik, standartlara uygun ve düşük maliyetle yapılabilmesi için üreticinin ihtiyaç duyduğu tarım ve hayvancılıkla ilgili makine-teçhizatın satın alınması Bakanlığın hibe programı ile desteklenecektir.
D2.5	Bölgesel haritalama çalışması yapılarak verilecek destek program ve miktarları bu coğrafi alanlara göre biçimlendirilecektir	DAP bölgesinde havzalar arasındaki iklim, topografya gibi farklılıklar nedeniyle işletme büyüklüğü, kullanılan teknoloji ve verimlilik gibi kriterlerden yola çıkarak her bir coğrafi alan için tanımlamalar yapıp bu tanımlamalara göre destek programları şekillendirilecektir.
D2.6	İşletme büyüklüğüne göre çeşitli desteklemeler sağlanacaktır. Örneğin; Ticari sürü büyüklüğüne göre çeşitli desteklemeler yapılabilir.	Havzadaki hayvancılık işletmelerinin büyük bir kısmı geleneksel işletmeler olup yeterli büyüklüğe sahip değildir. Bu anlamda, işletme büyüklüklerinin sürekli olarak iyileştirilmesi için büyüklüğe bağlı olarak desteklemeler verilecektir. Hatta bir işletmenin kendi içerisinde yıllara bağlı olarak büyüklüğünde meydana getirdiği artış esas alınarak daha fazla destekten yararlanması sağlanacaktır.
D2.7	Ürün bazlı destekler sunulacaktır.	Yörede üretilen ürünlerin nitelik ve nicelik olarak iyileştirilmesi için ürün bazlı destekleme yapılacaktır.
D2.8	Damızlık hayvan desteği sağlanacaktır.	Damızlık hayvan desteği bütçesi artırılarak devam ettirilecektir.
D2.9	Yem desteği sağlanacaktır.	Kaliteli yem hayvancılıkta et ve süt verimi açısından en önemli faktörlerden birisidir. Yem desteği bütçesi artırılarak devam ettirilecektir.
D2.10	Yem bitkileri üretimini artırmak için teşvikler ürün bazlı verilecektir.	Yem bitkileri teşvikleri ürün bazlı verilecektir.
D3	Altyapı Çalışmalarına Önem Verilecektir	
D3.1	Yol sorununu çözecek çalışmalar yapılacaktır.	Bölgede üreticinin hayvanlarının rahatlıkla meraya götürebileceği, satış alanlarına götüreceği ve hayvan ürünlerini iç ve dış pazara ulaştırabileceği bir ulaşım ağının oluşması için yol çalışmalarına ağırlık verilecektir.
D3.2	Sulama sorununu çözmek için su kuyularının açılması ve göletler oluşturulması yönünde çalışmalar yapılacaktır.	DAP bölgesinin en önemli sorunlarından birisi de sulama sorunu ve yeterli sulak alan sorunudur. Bu sorunların çözümü için su kuyuları açılacak, göletler yapılacak ve uygun yerlere hayvan sıvatları yapılacaktır.

ÖNERİLEN ÖZET PROJE PAKETLERİ

Aşağıda DAP Bölgesinde yer alan havzalara yönelik, sektörel düzeyde acil müdahale alanları için bir dizi proje paketleri tasarlanmıştır. Sektörel önem ve değer zincirinin göz önüne alındığı bu çalışmada, doğrudan uygulamaya yönelik 10 farklı proje öngörülmüştür.

Proje Paketleri	Proje Başlıkları
Özet Proje Paketi 1	Süt Sığırcılığının Geliştirilmesi Projesi
Özet Proje Paketi 2	Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi Projesi
Özet Proje Paketi 3	Damızlık Hayvan Yetiştiriciliği Projesi
Özet Proje Paketi 4	Yem Bitkileri Üretiminin Geliştirilmesi Projesi
Özet Proje Paketi 5	Mera Islahı ve Kullanım Verimliliğinin Geliştirilmesi Projesi
Özet Proje Paketi 6	Örgütlenme Projesi
Özet Proje Paketi 7	Geleneksel İşletmelerin Modern İşletmelere Dönüştürülmesi ve Geliştirilmesi Projesi
Özet Proje Paketi 8	Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu Projesi
Özet Proje Paketi 9	Ürün Katma Değerinin Artırılması Projesi (Pazarlama ve Markalaşma vb.)
Özet Proje Paketi 10	Bölgeye Yönelik Spesifik Bakteriyel, Viral ve Paraziter Aşı Üretim Projesi